

ROMA
INTEGRATION

Regional Cooperation Council

ANALIZA
E POLITIKAVE
GJITHËPËRFSHIRËSE QË
SYNOJNË INTEGRIMIN
E ROMËVE DHE
EGJIPTIANËVE
NË SHQIPËRI

Titulli: ANALIZA E POLITIKAVE GJITHËPËRFSHIRËSE QË SYNOJNË INTEGRIMIN E ROMËVE DHE EGJIPTIANËVE NË SHQIPËRI

Botuesi: Regional Cooperation Council Roma Integration Action team
Ruzveltova 61, 11 000 Belgrade, Serbia
Tel: +381 (11) 4046 891
Fax: +381 (11) 4046 894
E-mail: romaintegration2020@rcc.int
Website: rcc.int/romaintegration2020/

Autorët: Xhenson Cela, Brisilda Taço, Eleni Nanaj, Nersida Arapi and Roxhers Lufta
Redaktor: Orhan Usein
Redaktorë të tjerë këshillues: Shejla Fidani

Dizajni: Samir Dedić
Shtypi: Kuća štampe, Beograd
Tirazhi: 25

ISBN: ISBN-978-86-81358-17-7

Përgjegjësia: Pikëpamjet e shprehura në këtë dokument nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal ose të pjesëmarrësve të tij, as të Bashkimit Evropian dhe Fondacioneve të Shoqërisë së Hapur.

ANALIZA E POLITIKAVE GJITHËPËRFSHIRËSE QË SYNOJNË INTEGRIMIN E ROMËVE DHE EGJIPTIANËVE NË SHQIPËRI

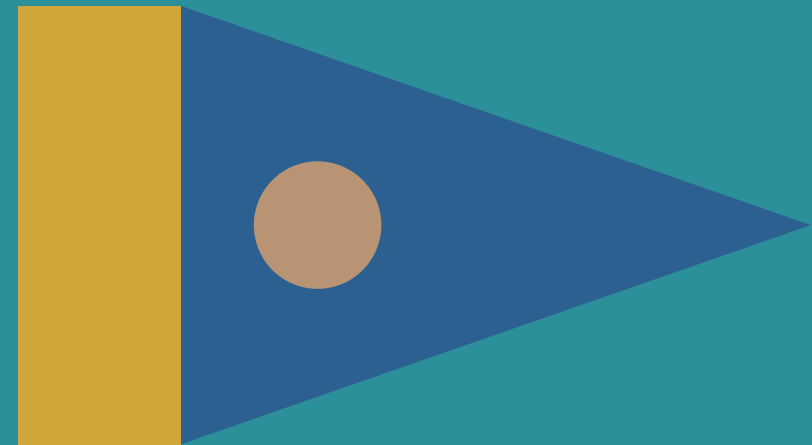
Shtator, 2020

Tabela e përmbajtjes

Hyrje	5
SHËNDETËSIA	8
Rekomandimet	11
ARSIMI	13
Rekomandimet	28
PUNËSIMI	31
Rekomandimet	37
STREHIMI	39
Rekomandimet	46
AKSESI NË DREJTËSI	49
Rekomandimet	54

HYRJE

Hyrje

Në tërësi, qeveria shqiptare ka bërë hapa përpara në disa fusha që synojnë përmirësimin e kushteve të jetesës dhe gjithëpërfshirjen e romëve. Për shembull, në fushën e strehimit social, romët me të ardhura të ulëta kanë akses në skema strehimi të tilla si programe për subvencionimin e qirasë të hartuara për familjet në nevojë ose nga programi i përmirësimit të kushteve të strehimit për romët përmes rikonstruksionit të banesave. Megjithatë, një masë e tillë varet nga aftësia e njësisë të vetëqeverisjes vendore për të aplikuar për fonde tek qeveria qendrore. Fusha e arsimit është e qëndrueshme përmes programit të kuotave për ndjekjen e studimeve universitare dhe të përfitimit me tekste falas për fëmijët romë.

Nga ana tjetër, punësimi ka skema aktive dhe pasive dhe ka sjellë rezultate pozitive gjatë zbatimit të një projekti të Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim-UNDP-së -it në Shqipëri në periudhën 2016 - 2019 duke siguruar programe aktive të punësimit, siç janë, trajnimi në vendin e punës dhe punësimi i subvencionuar. Sidoqoftë, një projekt i tillë është zbatuar vetëm në katër (4) qytete, në Tiranë, Durrës, Shkodër dhe Berat.

Së fundi, aksesin në shëndetësi është duke u zhvilluar nga Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale, e cila ka dalë me një strategji të re për Kujdesin Shëndetësor Universal dhe ofrimin e kujdesit shëndetësor në nivel komuniteti. Sidoqoftë, aksesin në shëndetësi ndonjëherë mund të jetë më pak i prekshëm se në fushat e tjera. Për shembull, kërkohet të punohet për këtë qasje, të krijohet një rrjet i ndërmjetësuesve romë të cilët mund të lehtësojnë komunikimin dhe aktivitetet e shërbimeve të ndryshme të kujdesit shëndetësor në nivel komuniteti.

Sidoqoftë, bazuar në shqyrtimin dhe reflektimin e të dhënave të marra, situata kërkon ndërhyrje të mëtejshme tek politikën në fuqi dhe rishikim të politikave dhe ligjeve. Më e rëndësishmja, është se duhet të përshihet romët në të gjitha proceset vendimmarrëse dhe legjislative.

Sipas Planit Kombëtar të Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve në Republikën e Shqipërisë 2016 - 2020, fëmijët romë dhe egjiptianë kanë një shkallë të ulët të arsimit fillor dhe përqindje të lartë analfabetizmi ose nivel të përfundimit të shkollës krahasuar me nivelin kombëtar. Mbi bazën e të njëjtit burim, rreth 40% e romëve dhe 13% e egjiptianëve janë analfabetë në krahasim me mesataren kombëtare, 1.6%.

Sa i përket punësimit, familjet rome dhe egjiptiane krijojnë të ardhura përmes punëve informale. Sipas një studimi të Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim-UNDP - - Shqipëri, romët dhe egjiptianët përballen ose me papunësi afatgjatë, ose me punë në ekonominë gri, e cila në të dyja rastet forcon varfërinë tek familjet rome. Romët dhe egjiptianët, veçanërisht ata që banojnë në zona rurale ose në rrethina, kanë pak ose aspak akses në programet për nxitjen e punësimit. Për

më tepër, romët dhe egjiptianët nuk janë të punësuar në institucione publike, të tilla si Drejtoria Rajonale e Shërbimit Kombëtar të Punësimit ose sektorë të tjerë që mund të ndikojnë tek pengesat për të aksesuar shërbimet. Përsa i përket përfshirjes dhe punësimit të profesionistëve rom në administratën publike, ekzistojnë pengesa ligjore që burojnë nga ligji nr. 152/2013 "Për Nëpunësin Civil", ligji i cili parashikon parimin e konkurrencës ndërmjet kandidatëve. Megjithatë, për të diplomuarit Rom situata paraqitet e ndërlikuar për shkak të pengesave nga natyra sociale, dhe diskriminimi apo stigma.

Sa i përket shëndetësisë, romët dhe egjiptianët kanë akses më të ulët në shërbimet e kujdesit shëndetësor në krahasim me popullatën në shumicë. Vdekshmëria foshnjore është më e lartë tek komunitetet rome, përfshirë diagnostikimin shëndetësor për të parandaluar sëmundjet. Për shkak të mungesës së dokumentacionit dhe pamundësisë për të transferuar vendbanimin e tyre nga qyteti i origjinës në qytetin ku ata jetojnë, kjo i pengon ata të vizitohen tek mjeku i familjes.

Sa i përket strehimit, romët jetojnë në kushte të papërshtatshme të banimit. Zakonisht, ata nuk kanë akses në sistemet e ujësjellës-kanalizimeve. Sipas një studimi të kryer nga Programi të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim-UNDP, shumica e romëve jetojnë në banesa të amortizuara dhe të dëmtuara (38%) ose në barraka (21%). Ndërsa 68% e familjeve rome nuk kanë dokumentin e pronësisë të shtëpive të tyre.

Sa i përket aksesit në drejtësi, disa faktorë e bëjnë sfiduese aksesin në drejtësi për romët. Së pari, është mungesa e informacionit, dhe më pas niveli i ulët i arsimit dhe gjendja shoqërore dhe ekonomike. Sipas një studimi të Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim-UNDP, studim për Aksesin në Drejtësi në Shqipëri, 2017, më shumë se gjysma e popullatës së Shqipërisë ka pasur probleme ligjore gjatë pesë (5) viteve të fundit, dhe nuk ka gjetur mbështetje për shkak të mungesës së ndërgjegjësimit për sistemin ligjor dhe performancës së dobët të institucioneve publike. Situata është edhe më e përkeqësuar për personat në nevojë dhe komunitetin rom.

Në mënyrë të përmbledhur, nevojitet gjithashtu një analizë e legjislacionit shqiptar në tërësi të cilat adresojnë politikën dhe veprimet për integrimin e minoritetit Rom. Duhet marrë në shqyrtim të gjitha strategjitë sektoriale dhe ndërsektoriale, planet e veprimit dhe dokumentet ligjorë, si ligjet dhe aktet nënligjorë që dalin për zbatimin e tyre.

Gjithashtu, duhet marre ne parasyshe identifikimi i pengesave të mundshme që parandalojnë romët të përfitojnë nga politikën kryesore, të identifikojë masa, përvoja dhe metoda të suksesshme ose premtuese që synojnë bërjen e politikave kryesore, projekteve dhe programeve përfshirëse të romëve, për të siguruar kontributin për diskutim konstruktiv dhe të bazuar në prova brenda korniza e veprimit në fushën e shëndetësisë, arsimit, punësimit, strehimit dhe qasjes në drejtësi si çështje ndër-sektoriale.

SHËNDETËSIA

Politikat dhe veprimet kryesore

Qeveria e Shqipërisë paraqet qasje universale në shërbimet e kujdesit shëndetësor falas për të gjithë qytetarët të financuar përmes taksave të përgjithshme. Ky zhvillim i filluar në vitin 2017 mbështet të rriturit pa shtëpi, fëmijët dhe kategoritë e tjera të prekshme që nuk posedojnë dokumentet e kërkuara për të hyrë në sistemin e kujdesit shëndetësor.

Strategjia Kombëtare e Shëndetësisë 2016-2020 e Shqipërisë ka mision të forcojë sistemin shëndetësor në Shqipëri duke përmirësuar dhe promovuar shëndetin dhe mirëqënien e të gjithë njerëzve në vend. Po ashtu, ajo synon të ofrojë shërbime efikase shëndetësore dhe mjekësore dhe të garantojë progres të vazhdueshëm në shëndetin publik dhe në mjekësi.

Strategjia përqendrohet në promovimin e stilit të jetesës së shëndetshme, parandalimin e sëmundjeve, përmirësimin e njohurive shëndetësore dhe zbatimin e dokumentit strategjik të Programit Kombëtar të Kontrollit të Kancerit 2011-2020. Një hap pozitiv përpara është qëllimi i mbulimit shëndetësor universal që është i arritshëm dhe i përballueshëm për të gjithë popullsinë.

Strategjia parashikon koordinimin e një numri institucionesh, rritjen e investimeve në të gjithë sektorët e lidhur me shëndetësinë, parashikon krijimin e një serie të grupeve ministrore dhe ndër-sektoriale të një natyre vendimmarrëse dhe këshilluese në nivelin politik dhe teknik, për të dhënë një perspektivë shumëplanëshe për çështje të ndryshme të shëndetit publik. Në praktikë, zbatimi i Strategjisë ndihmon në masat e adaptimit për ndryshimin e klimës, shëndetin dhe sigurinë në punë dhe transferimet e kushtëzuara të parave gjatë vaksinimit të fëmijëve romë.

Dokumente:

- ✿ Strategjia Kombëtare e Shëndetit 2016–2020¹
- ✿ Plani i veprimit për promovimin e shëndetit 2017–2021²

Mundësitë për të përfshirë politikat e integritit të romëve

Plani i Veprimit për Promovimin e Shëndetit 2017–2021, më specifikisht objektivi 2.4, parashikon trajnimin e aftësive të punës në komunitet të profesionistëve shëndetësorë dhe angazhimin e mobilizuesve, drejtuesve dhe ndërmjetësuesve të shëndetit. Me fjalë të tjera, objektivi strategjik parashikon krijimin e komuniteteve të qëndrueshme përmes mbrojtjes dhe promovimit të shëndetit dhe mirëqënies. Një ndikim pozitiv i këtij objektivi është hartimi i programeve të synuara për rritjen e aftësive vendimmarrëse dhe pjesëmarrjen e komuniteteve në aktivitete që promovojnë shëndetin dhe mirëqënien. Ai gjithashtu përfshin trajnimin e drejtuesve të

¹ <https://www.rcc.int/romaintegration2020/participants/1/albania>.

² http://www.ishp.gov.al/wp-content/uploads/2017/05/PLANI-VEPRIMIT-PROM-SHEND_2017-2021.pdf.

komunitetit për të planifikuar, zbatuar dhe monitoruar aktivitete që promovojnë shëndetin në nivelin lokal (të komunitetit).

Politikat dhe veprimet e integrimit të Romëve

Plani Kombëtar i Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve parashikon krijimin e praktikuesve të kujdesit shëndetësor dhe prezantimin e ndërmjetësuesve të kujdesit shëndetësor nga komuniteti Rom në mënyrë që të përmirësojë dhe lehtësojë aksesin më të gjerë në kujdesin shëndetësor për Romët.

Aktualisht, infermierët ofrojnë shërbime në shtëpi për të sapolindurit dhe mjekët kujdesen për pacientët që nuk mund të arrijnë në qendrat e kujdesit shëndetësor. Sidoqoftë, duke marrë parasysh aksesin e kufizuar që kanë grupet në nevojë në shërbimet e kujdesit shëndetësor parësor dhe sekondar, shërbimet mobile janë thelbësore për zonat e largëta dhe të veçuara.

Praktikat e mira: Nisma nga Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale 2018–2019
Importantshtë e rëndësishme të përmendim disa veprime që synojnë ekskluzivisht komunitetin rom:

- › Romët morën shërbime oftalmike;
- › Në spitalin francez të QSUT (Theresa Universal Qendra Mother Hospital), Klinika Dentare Universiteti është i hapur për të gjitha kategoritë në nevojë;
- › Iniciativa e mamografisë së lëvizshme është në dispozicion për të gjitha gratë;
- › Njësitë lokale të kujdesit shëndetësor ofrojnë një numër shërbimesh: vaksinimi falas i fëmijëve, këshilla për planifikimin familjar, shqyrtimi i kancerit të qafës së mitrës.

Mundësitë për të përfshirë politikat e integrimit të Romëve

Plani Kombëtar i Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve parashikon aktivitete të gjera proaktive dhe intensive për të ofruar shërbime falas për personat me aftësi të kufizuara, gratë shtatzëna, personat e mitur dhe personat zyrtarisht të papunë. Sidoqoftë, një numër i konsiderueshëm i Romëve dhe Egjiptianëve kanë punë te sektori i joformale dhe punojnë në zona të padeklaruara dhe nuk kanë qasje në disa shërbime të kujdesit shëndetësor falas ose shërbime që janë subjekt i rimbursimit. Sigurimi shëndetësor duhet të jetë i arritshëm dhe të sigurohet nga Qeveria falas për të gjithë.

Dokumentet:

- ✿ Plani Kombëtar i Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve në Shqipëri 2016-2020³

³ <https://www.rcc.int/romintegration2020/participants/1/albania>.

Rekomandimet

Në shumicën e rasteve, komuniteti rom nuk përfiton nga politikat dhe praktikat kryesore, lagjet e veçuara rome neglizhohen kur bëhet fjalë për planifikimin dhe zbatimin e veprimeve të caktuara të Strategjisë Kombëtare të Shëndetit. Këto janë disa rekomandime të mëtejshme që kërkojnë vëmendje dhe ndërhyrje.

1. Reagimi i pare si përgjigje duhet të jetë kryerja e studimeve gjeografike të të gjitha vendbanimeve rome në mënyrë që të krijohet një udhërrëfyes i situatës shëndetësore. Mungojnë të dhëna të ndara për trendet shëndetësore, cilësinë e mjedisit, përfshirë kushtet e jetesës dhe strehimit. Rezultatet e studimeve të tilla duhet të integrohen në planifikimin kryesor të veprimeve të parashikuara.
2. Një çështje e rëndësishme është fakti që numrat e vendbanimeve rome janë të vendosura në zona të largëta afër objekteve të papërdorura që përmbajnë mbeturina të pakufizuara të rrezikshme për shëndetin dhe mjedisin. Objektet e braktisura janë në afërsi të fshatrave kryesisht të populluar me Romë si Fier, i cili është shumë i ndotur dhe i ndotur. Nga perspektiva kritike duhet të kontrollohen zonat e rrezikuara, të diagnostikohen dhe trajtohen njerëzit përmes paketave të specializuara shëndetësore dhe më e rëndësishmja është se duhet investuar për të përmirësuar mjedisin.
3. Ekziston nevoja për krijimin e një grupi koordinues ad-hoc për të punuar në shqyrtimin e problemeve shëndetësore në vendbanimet joformale dhe fshatare.
4. Përfaqësimi i romëve në konsultimet kombëtare për zbatimin e Strategjisë Kombëtare të Shëndetit do të jetë shumë i dobishëm për zbatimin e rekomandimeve të mësipërme.
5. Një program i promovimit të shëndetit është i nevojshëm në nivelin bazë për të rritur ndërgjegjësimin. Aktualisht kjo nuk është e përhapur dhe bëhet kryesisht nga organizatat e shoqërisë civile, ndërsa është thelbësore që Instituti për Shëndetin Publik në bashkëpunim me strukturën e ndërmjetësuesve shëndetësorë të iniciojnë një fushatë të gjerë për rritjen e ndërgjegjësimit që mbulon të gjitha vendbanimet e banuara me Romë.
6. Epidemitë dhe viruset sezonale janë të zakonshme në vendbanimet rome duke pasur parasysh gjendjen shëndetësore përgjithësisht të keqe dhe kushtet e këqija të jetesës. Shërbimet shëndetësore duhet të rriten në mënyrë që ta bëjnë komunitetin rom më pak të ndjeshëm ndaj sëmundjeve. Megjithatë një aktivitet me bazë në komunitet, çdo qendër shëndetësore në dymbëdhjetë rajone të Shqipërisë duhet të ketë një ndërmjetës shëndetësor që mund të ndihmojë grupet e cenueshme në nevojë. Është provuar që ndihma e ofruar nga ndërmjetësit shëndetësorë rom rrit shumë aksesin në shërbimet

shëndetësore për komunitetin rom. Kjo qasje rrit ndërgjegjësimin dhe rrit besimin të “mjekët miqësorë për romë” në qendrat shëndetësore.

7. Megjithatë, ka nevojë për më shumë ndërmjetësues shëndetësorë romë në të gjithë Shqipërinë, sepse më shumë se gjysma e komunitetit Rom vazhdojnë të vuajnë paragjykime dhe diskriminim që i bën ata të shmangin spitalet / ambulancat / qendrat shëndetësore. Projekti i kohëve të fundit i mbështetur nga UNDP për ndërmjetësuesit shëndetësorë, i cili u zbatua në klinikën e qytetit ‘Nënë Tereza’ në Tiranë nga 2018 në 2019 nënvizoi faktin se Romët ndihen shumë më të sigurt kur kërkojnë mbështetje shëndetësore, këshillojnë ose mjekojnë kur mbështeten nga një ndërmjetës shëndetësor.
8. Organizimi i fushatave sensibilizuese për rëndësinë e monitorimit të shtatzënisë dhe kujdesit për fëmijë, si dhe arsimimin e kujdesit shëndetësor dhe informacionin e përparuar të kujdesit shëndetësor, me rëndësi për parandalimin e epidemive, infeksioneve dhe sëmundjeve.
9. Sigurimi shëndetësor duhet të jetë i arritshëm dhe të sigurohet nga Qeveria falas për të gjithë, përfshirë njerëzit që punojnë në fushat e punës jo-formale.

ARSIMI

Politikat dhe veprimet kryesore

I. Identifikimi dhe regjistrimi në shkollë i të gjithë fëmijëve të moshës së detyrimit shkollor

Çdo institucion arsimor duhet të zbatojë listën nominale të fëmijëve të dërguar nga Ministria e Punëve të Brendshme, pas zbatimit të Urdhërit të Përbashkët nr.2, datë 05.01.2015⁴ për “Miratimin e rregullores për zbatimin e Marrëveshjes së Bashkëpunimit datë 02.08.2013 “Për identifikimin dhe regjistrimin në shkollë të të gjithë fëmijëve të moshës së detyrimit shkollor”.

Ky urdhër ka për qëllim identifikimin dhe regjistrimin në shkollë të të gjithë fëmijëve të moshës shkollore pa marrë parasysh gjininë, ngjyrën, origjinën etnike ose fenë dhe rritjen e përqindjes së regjistrimit në nivelin e dytë, veçanërisht fëmijët nga zonat rurale dhe në veçanti për vajzat. Kjo përmbush një përparësi brenda kornizës së “Qëllimeve të Zhvillimit të Mijëvjeçarit të Kombeve të Bashkuara dhe Partneritetit Evropian”. Sidoqoftë, urdhri nuk siguron një informacion të procesit hap pas hapi për fëmijët e moshës shkollore që nuk janë regjistruar si shtetas shqiptarë dhe për këtë arsye këta fëmijë nuk mund të aplikojnë për t’u regjistruar në ndonjë institucion arsimor. Urdhri nuk shoqëron një plan veprimi për identifikimin e fëmijëve të moshës shkollore që nuk janë regjistruar në shkollë.

- ✳ Dokumenti: Urdhri i Përbashkët Nr. 2, datë 05 Janar 2015.

2. Arsimi parashkollor dhe i detyrueshëm

Dokumentet e mëposhtme ofrojnë rregullore për regjistrimin në arsimin parashkollor dhe të detyruar duke përjashtuar nxënësit romë dhe egjiptianë nga garancitë financiare për ushqimin.

- ✳ Vendim i Këshillit Bashkiak (VKB) Nr. 393, datë 23 Prill 2018, “Për sistematizimin e taksave dhe tarifave vendore në qytetin e Tiranës”.
- ✳ Vendim i Këshillit Bashkiak (VKM) Nr. 59, datë 30 Dhjetor 2015, “Për sistematizimin e taksave dhe tarifave lokale në qytetin e Tiranës”.

Kjo e fundit nënkupton që tarifa e çerdheve dhe kopshteve për fëmijën e parë është çmim i plotë, ndërsa për një fëmijë të dytë ka një ulje deri në 50 përqind të tarifës dhe një ulje prej 100 përqind për një fëmijë të tretë (dhe më tej). Ky vendim zbatohet për të gjithë fëmijët⁵.

4 www.ikub.al/LIGJE_CATEGORY/1512160163/Article-PeR-MIRATIMIN-E-RREGULLORES-PeR-ZBATIMIN-E-MAR-REVESHJES-SE-BASHKEPUNIMIT-DATe-2-8-2013-PeR-IDENTIFIKIMIN-DHE-REGJISTRIMIN-Ne-SHKOLLe-Te-T-e-GJITHe-F.aspx

5 <https://dpttv.gov.al/wp-content/uploads/2018/02/VKNr.59.pdf?fbclid=IwAR0zvJM0ZOIwMKtveSmKmTPppkA-IjRvRr4tVNLWj5GgNHjLle6dsKQhFFQ>

Sipas VKB Nr. 393, datë 23 Prill 2018 “Për sistematizimin e taksave dhe tarifave lokale në qytetin e Tiranës”, ka disa kategori përfituesish në lidhje me heqjen dorë nga pagesa për fëmijët që frekuentojnë çerdhet dhe / ose kopshtet⁶. Fëmijët romë nuk përfshihen drejtpërdrejt në këtë vendim dhe përfitojnë vetëm nga ai kur konsiderohen pjesë e ndonjë kategorie përfituese të parashikuar në ligj. Vendimi Nr. 59, datë 30 Dhjetor 2015, zbatohet për çdo familje dhe për këtë arsye ofron shanse për Romët.

Sipas VKB Nr. 393, datë 23 Prill 2018, fëmijët Romë nuk përfshihen drejtpërdrejt. Për shkak të kësaj, shumë prindër romë nuk i marrin fëmijët e tyre në çerdhe apo kopsht .

Një opsion për të zbutur këtë sfidë dhe për t’i dhënë mundësi dhe vlerë shkollimit parashkollor, autoritetet lokale që financojnë çerdhet dhe kopshtet, në secilën komunë duhet të planifikojnë paraprakisht tarifat e mbulimit për fëmijët romë të regjistruar dhe kategoritë e tjera të prekshme.

3. Pilotimi i një sistemi të mensave shkollore në mënyrë që të sigurojë ushqime të sigurta dhe të shëndetshme për nxënësit (me fonde publike për ata në nevojë sociale) dhe mësuesit që punojnë në shkolla me një numër të madh të romëve

Një nga pengesat për arsimin është varfëria dhe për këtë arsye Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë ka studiuar mundësinë e sigurimit të vakteve shkollore për fëmijët. Një grup pune ka vlerësuar mundësi të ndryshme për ofrimin e këtij shërbimi. Koncepti u pilotua përmes një sistemi me një vakt në shkollën e mesme Naim Frashëri (klasat 1-9) në qytetin e Korçës, një shkollë me përqindje të madhe të nxënësve romë, në 2012⁷. Projekti u provua një iniciativë e qëndrueshme dhe u zgjerua në mbulojnë katër shkolla të mesme në Shqipëri në 2017⁸ por nuk kishte azhurnime të mëtejshme nga Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë nëse projekti u zgjerua për të mbuluar shkolla të tjera pas vitit 2017.

Dokumentet: Udhëzues Orientues për Shkollën si Vetëvlerësim i Qendrës Komunitare, botuar nga Instituti i Zhvillimit Arsimor dhe Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë dhe World Vision në Tiranë në 2016.

4. Krijimi dhe funksionimi i bordeve të institucioneve arsimore

Në faqen 2 të Kapitullit 3 (Përbërja e Bordit) të Urdhrit Zyrtar Nr. 25, datë 25 Korrik 2018, për “krijimin dhe funksionimin e Bordit të Institucionit Arsimor” thotë se bordi duhet të përbëhet nga shtatë anëtarë: dy prindër, një mësues, dy nxënës, një anëtar i komunitetit (ndikues / biznesmen

6 <http://femijetetiranes.al/wp-content/uploads/2018/09/Udhezim-Nr.-393-dt.-23.04.2018.pdf>.

7 <http://femijet.gov.al/wp-content/uploads/2014/02/RAPORTI-VJETOR-2011-2012.pdf>, page 20 – 30.

8 <https://bujqesia.gov.al/ushqim-i-shendetshem-ne-shkolla-nisma-e-perbashket-e-mbzh-r-mshms-dhe-masr/>.

/ udhëheqës i komunitetit) dhe një përfaqësues i njësisë përkatëse të qeverisjes vendore. Gjatë krijimit të bordit, vëmendje e veçantë i kushtohet përfaqësimit gjinor dhe të pakicave kombëtare dhe grupeve⁹ të veçanta.

Sipas Planit Kombëtar të Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve në faqen 71, “63 borde funksionojnë në shkollat e komuniteteve rome dhe egjiptiane. 98 prindër romë dhe egjiptianë janë anëtarë të këtyre bordeve, nga rreth 600 prindër në total. Këto borde janë të detyrueshme për secilën shkollë dhe nuk bëjnë asnjë kosto shtesë.

Sidoqoftë, praktika ka treguar që shpesh këto borde janë fiktive ose nuk kanë ndonjë autoritet vendimmarrës kur bëhet fjalë për rolet kryesore të bordit siç parashikohet nga urdheri zyrtar.

- * Dokumenti: Urdhri Zyrtar Nr. 25, datë 25 Korrik 2018, për “Krijimin dhe funksionimin e bordit të institucionit Arsivor”¹⁰.

5. Libra shkollorë falas për fëmijët romë

Sigurimi i librave shkollorë falas për fëmijët romë dhe egjiptianë është një masë kalimtare që synohet të zgjerohet për të përfshirë të gjithë fëmijët që ndjekin arsimin e detyrueshëm, por varet nga mbështetja e donatorëve për arsimin e mesëm. Nxënësit e klasave të para deri në të pestat do të përfitojnë nga librat shkollorë falas të studiuesve, bazuar në VKM Nr. 563, datë 31 Korrik 2019¹¹, si shtesë e Vendimit Nr. 107, datë 10 Shkurt 2010, të Këshillit të Ministrave, “Botimi, shtypja, shpërndarja dhe shitja e librave shkollorë të sistemit arsimor parauniversitar.”

Bazuar në Vendimin Nr. 107, datë 10 Shkurt 2010¹², pikat e mëposhtme vërtetojnë se fëmijët dhe të rinjtë Romë kanë përdorim falas të teksteve shkollorë. Organizatat e shoqërisë civile propozuan dhe zbatuan një politikë të tillë duke argumentuar se pakica Rome vuan nga një nivel i lartë varfërie, të ardhura të ulëta dhe paqëndrueshmëri ekonomike.

Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë mbulon 100 përqind të çmimit të blerjes së librave shkollorë për nxënësit e pakicave kombëtare nga klasat një në nëntë. Librat shkollorë shiten kundrejt faturave. Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë përdor fonde të miratuara si ‘Transferta tek Individët’ nga buxheti i saj për kategoritë e nxënësve që përfitojnë sipas pikës 6 të këtij Vendimi. Pagesa bëhet përmes llogarive të buxhetit të DARZA ose shkollës, aty ku ekzistojnë llogari të tilla.

9 www.wvi.org/sites/default/files/Manuali%20per%20SHQK%20World%20Vision%20web.pdf

10 <https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/07/UDHEZIM-NR.25-DATE-25.07.2018.pdf>

11 <https://app.box.com/s/l3cmvxj3nl3wo9ldopw5n6q46v8pu6nw>

12 https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache%3Ahttp%3A%2F%2Fsporti.gov.al%2Fwp-content%2Fuploads%2F2018%2F02%2FVENDIM_107_dt_10.02.2010_TEKSTET_SHKOLLORE_.pdf&fbclid=IwAR00zAiywHzhbpDL-TrVfiUy5uXE7EX45I9NUdqfKoaWqJiePNze9xiD-OS8

Sfida: rimbursimi i kostos së librave shkollorë për përfituesit po realizohet, por varet nga donacionet e jashtme (Plani Kombëtar i Veprimit 2016-2020). Për të shtuar romët në këtë kategori, ekziston nevoja për të kërkuar fonde të rritura nga donatorët.

Bazuar në VKM Nr. 51, datë 20 Shtator 2013, Romët e regjistruar në shkollat e mesme profesionale përfitojnë nga rimbursimi i kostos së blerjes së librave shkollorë të studiuesve (pika 2.1). Megjithatë, romët nuk janë përfshirë në kategoritë që përfitojnë nga rimbursimi i kostos së blerjes së librave shkollorë për klasat e dhjetë deri në dymbëdhjetë (4 / 4.1)¹³.

Shumë shpesh arsyeja e braktisjes së hershme të shkollës së mesme është pasoja financiare për shpenzimet e librave shkollorë. Unë do të jem shumë i dobishëm nëse kjo shtohet në VKM Nr. 51, datë 20 Shtator 2013.

6. Mbrojtja e trashëgimisë kulturore jomateriale dhe inventarit me bazë në komunitet¹⁴

Objekti 4.3 i Planit Kombëtar të Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve lidhet me inventarin dhe regjistrimin dixhital të trashëgimisë së komuniteteve Romë dhe Egjiptianë në mënyrë që të ruhen dhe transmetohen tiparet e identitetit të tyre brezave të ardhshëm. Qeveria është e përkushtuar të parashikojë dhe zbatojë politika që përmbajnë ruajtjen e pronave kulturore të pakicës rome dhe egjiptiane, por deri më tani ky objektivi nuk është realizuar.

Punëtorja mbi Trashëgiminë Kulturore jo- materiale që synon mbrojtjen dhe inventarin në nivelin qendror, konsiderohet shtylla kurrizore e procedurës së ndërtimit të kapaciteteve. Kjo i ndihmon pjesëmarrësit të marrin një kuptim të gjerë të aktiviteteve të mundshme të përfshira në zbatimin e Konventës për Ruajtjen e Trashëgimisë Kulturore Jomateriale. Pas përfundimit të punëtorisë, pjesëmarrësit do të ishin të pajisur më mirë me njohuri për t'u angazhuar në hartimin dhe kryerjen e inventarit të bazuar në komunitetet e tyre përkatëse. Pjesëmarrësit do të familjarizohen gjithashtu me detyrimet që nënshkruarit marrin përsipër kur ratifikojnë Konventën, edhe nëse Konventa u jep atyre liri të konsiderueshme. Kjo e fundit lidhet me vendimin se si ndërmerren çështje të caktuara (të tilla si inventari), si dhe mënyrat e mundshme për zbatimin e tij, me një theks në mbrojtjen e trashëgimisë kulturore jomateriale, siç mbrohet nga Konventa. Koncepti i inventarit të bazuar në komunitet dhe roli që komunitetet kanë në ruajtjen e elementeve të trashëgimisë kulturore jomateriale përbëjnë një pjesë të rëndësishme të seminarit. Trajnimi i pjesëmarrësve për të inkurajuar bartësit e trashëgimisë kulturore jomateriale (komunitetet, grupet dhe / ose individët) për të marrë pjesë në identifikimin, ruajtjen dhe inventarizimin e trashëgimisë kulturore jomateriale të tyre duket se është një nga qëllimet themelore të seminarit.

13 http://sporti.gov.al/wp-content/uploads/2018/02/UDHEZIM_NR.51_DT_20.09.2013.pdf?fbclid=IwAR2skA16rTB-3BJHHKP-W_n_OfM6c8InE7PDBiZgM8g0sgJ56UxHAvY8o44g

14 24-28 June 2019.

Brenda kornizës së kulturës, Plani Kombëtar i Veprimit parashikon përfshirjen e historisë Rome dhe Egjiptiane, artizanatit dhe identitetit në guidat turistike dhe prodhimin e broshurave për këtë komunitet në Shqipëri. Hapi i parë drejt përbushjes së inventarit (4.3) dhe regjistrimit dixhital të trashëgimisë shpirtërore të komunitetit Rom në mënyrë që të ruhen dhe transmetohen tiparet e identitetit të tij brezave të ardhshëm, veprime konkrete ende nuk janë ndërmarrë. Veprimi parashikon fonde nga buxheti i shtetit për zbatimin e tij, nuk ka vendime zyrtare ose njoftime zyrtare nga programet e përshkruara në 4.4 të Planit të Veprimit.

- ✳ Dokumenti: VKM Nr. 563, datë 31 Korrik 2019¹⁵. Një shtesë në Vendimin Nr. 107, datë 10 Shkurt 2010, të Këshillit të Ministrave për “botimin, shtypjen, shpërndarjen dhe shitjen e librave shkollorë të sistemit arsimor parauniversitar.”

7. Promovimi dhe edukimi në fushat e artit, kulturës dhe trashëgimisë kulturore jomateriale¹⁶

Ministria e Kulturës shpalli në 4 Dhjetor 2018 një thirrje për propozime projektesh për vitin 2019 në lidhje me artin dhe kulturën dhe trashëgiminë kulturore. Kolegjiumi i Ministrisë së Kulturës shqyrtoi rreth 300 propozime projektesh nga të cilat përzgjodhi 151 projekte fituese.¹⁷

Shpërndarja e thirrjes për propozime të Ministrisë së Kulturës dhe burimeve të tjera të lidhura të financimit me organizatat Rome (d.m.th. ndarja e lidhjes përmes postës elektronike) duhet të sigurojë që projektet e zgjedhura të përfshijnë organizata rome dhe egjiptiane dhe ekspertë në këtë fushë.

8. Promovimi i dialogut ndërkulturor dhe mirëkuptimit të ndërsjellë përmes zhvillimit të komunitetit në shkollë

Kurrikula standarde e trajnimit për mësuesit në të gjitha nivelet e arsimit duhet të pasurohet me materiale mbi menaxhimin e klasave multikulturore, bashkëpunimin me prindër nga sfera të ndryshme kulturore dhe socio-ekonomike, promovimin e tolerancës, ndërkulturizmit dhe barazisë.

OJQ-të Rome kanë kryer trajnime për të përbushur këtë koncept. Instituti i Kulturës Romane në Shqipëri-IRCA përmes ndërmjetësuesve kulturorë ofroi dhe organizoi 34 trajnime¹⁸ për zyrtarë të ndryshëm publikë përfshirë oficerë policie, mësues dhe studentë shqiptarë mbi identitetin dhe kulturën, në lidhje me policimin dhe mësimdhënien. Ajo inkurajoi të rinjtë romë të arsimuar të mësojnë rreth gjuhës rome dhe të llobojnë tek autoritetet përkatëse (Ministria e Arsimit, Sportit

15 <https://app.box.com/s/l3cmvxj3nl3wo9ldopw5n6q46v8pu6nw>.

16 <https://kultura.gov.al/projekt-propozime-ne-art-kulture-dhe-trashegimi-kulturore-per-vitin-2019/>.

17 <https://kultura.gov.al/shpallen-projektet-fituese-ne-art-kulture-trashegimi-per-vitin-2019/>

18 <http://irca.al/youth-empowerment/>

dhe Rinisë dhe Ministria e Kulturës) për të futur këto lëndë në të gjitha nivelet e arsimit dhe për të njohur kulturën rome si pjesë e trashëgimisë kulturore të Shqipëria. Pavarësisht nga fakti se ky aktivitet parashikon financim nga buxheti i shtetit, nuk ka njoftime zyrtare nga Ministria e Kulturës. Prandaj, përbushja varet nga aktivitetet e organizuara nga OJQ-të.

9. Futja e pozicioneve ndihmëse për romët në arsimin parashkollor dhe arsimin bazë (për detyrat e shtëpisë dhe ndihmën e studimit në klasat e ulëta një deri në katër)

Urdhri Zyrtar Nr. 38, datë 07 Tetor 2014,¹⁹ “Për kriteret e pozicioneve ndihmëse për të ndihmuar mësuesit e studentëve me aftësi të kufizuara në institucionet publike të arsimit parauniversitar”. Kjo paraqet kriteret për mësuesit ndihmës në përgjithësi. Aplikantët mund të jenë të diplomuar për mësimdhënie rome dhe egjiptiane. Sidoqoftë, ai është menduar posaçërisht për fëmijët me aftësi të kufizuara dhe jo ndonjë kategori tjetër. Urdhri është i përgjithshëm dhe vlerëson secilin kandidat për pozicionin e mësuesit ndihmës sipas aftësive të tyre si profesionistë pa marrë parasysh etninë, racën ose gjininë e tyre. Ky urdhër është pozitiv pasi lehtëson integrimin e fëmijëve me aftësi të kufizuara (mendore dhe / ose fizike) dhe kufizohet në një grup të prekshëm, fëmijët me aftësi të kufizuara.

- ✳ Dokumenti: Urdhri Zyrtar Nr. 38, datë 07 Tetor 2014.

10. Fëmijët romë të përfitojnë nga transporti falas drejt dhe nga shkolla dhe kopshti që është në dispozicion për të gjithë fëmijët, shkolla ose kopshti i të cilëve është më shumë se dy kilometra

Kostoja e transportimit të mësuesve që punojnë jashtë qendrave urbane dhe mbi pesë kilometra (vajtje-ardhje ditore) nga vendbanimi i tyre i përhershëm, si dhe kostoja e transportimit të nxënësve që ndjekin arsimin bazë mbi dy kilometra nga vendbanimi i tyre mbulohe nga fondet publike. Rreth 8 deri në 10 përqind të nxënësve të shkollës së mesme (klasat I deri në 9) dhe rreth 35 përqind e mësuesve të sistemit arsimor dhe arsimit parauniversitar (SAPU) përfitojnë nga fondet publike.²⁰

Ndërsa, janë ndërmarrë veprime për të adresuar këtë çështje, infrastruktura e dobët e transportit bën që fakti që shumë shkolla rurale mezi kanë ndonjë fëmijë nuk është në favor të nxënësve romë dhe egjiptianë që jetojnë në këto zona dhe bëhet një faktor për braktisjen e shkollës.²¹

19 www.ikub.al/ligje_category/1412300032/Article-Per-kriteret-e-mesuesit-ndihmes-per-nxenesit-me-aftesi-te-kufizuara-ne-institucionet-publike-te-arsimit-parauniversitar--E-MeSUESIT-NDIHMeS-PeR-NXeNeSIT-ME-AFTE-SI-Te-.aspx

20 https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/07/Strategji-APU-dokumenti-perfundimtar_24_03_2015-1.pdf, page 19.

21 https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/07/Strategji-APU-dokumenti-perfundimtar_24_03_2015-1.pdf, page 26.

Dokumente: Strategjia e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar 2014–2020; VKM Nr. 682, datë 29 Korrik 2015.

11. Edukimi i të rriturve

- ✳ Urdhri Zyrtar Nr. 17, datë 09 Maj 2018, mbi “Procedurat e vijimit të detyrueshëm të shkollës për nxënësit që nuk kanë ndjekur të paktën dy klasa të arsimit bazë janë të ligjshëm për arsimin bazë me kohë të pjesshme”.
- ✳ Kapitulli 2 thotë që nxënësit që kanë mbushur moshën 16 vjeç, por nuk e kanë përfunduar arsimin bazë me kohë të plotë kanë të drejtë të regjistrohen në shkollat fillore me kohë të pjesshme.
- ✳ Urdhri Zyrtar Nr. 21, datë 18 Gusht 2016, për “organizimin dhe funksionimin e shkollës së mesme me kohë të pjesshme”.
- ✳ Neni 2 thotë, “Nxënësit që kanë mbushur moshën 21 vjeç, por nuk kanë përfunduar shkollën e mesme kanë të drejtë të ndjekin shkollën e mesme me kohë të pjesshme.” Ky urdhër zyrtar vlen për të gjithë shtetasit shqiptarë.²²

12. Të rishikohen kurikulat dhe librat shkollorë të arsimit të detyruar dhe të mesëm për të siguruar që ato pasqyrojnë tolerancën dhe bashkëpunimin ndërkulturor dhe përfshijnë materiale mbi identitetin rom dhe egjiptian

Në vitin 2014, Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë bëri deklaratat e mëposhtme²³:

- ✳ 16.6.2.11-Libri shkollor ndikon në mënyrë të drejtpërdrejtë ose të tërthortë në edukimin për demokracinë dhe vlerat e shoqërisë demokratike, të drejtat e njeriut, barazinë qytetare, luftën kundër dallimeve gjinore, kulturore, gjuhësore, etnike, racore, fetare dhe dallimeve të tjera.
- ✳ 16.6.2.12-Libri shkollor kultivon qëndrime dhe vlera njerëzore dhe mjedisore, rrit ndërgjegjësimin dhe promovon veprime që synojnë ruajtjen e dinjitetit njerëzor dhe mjedisor.
- ✳ 16.6.2.13-Libri shkollor afirmon paqen, tolerancën, mirëkuptimin, komunikimin, dialogun dhe solidaritetin midis brezave të ndryshëm, kulturave, feve, etnive dhe kombeve.
- ✳ 16.6.2.14 - Libri shkollor promovon vlera për zhvillimin e identitetit personal, për kujdesin dhe ruajtjen e shëndetit nga të gjitha format e rrezikut, përmes aftësive jetësore, duke gjetur forma të parandalimit të konfliktit ose zgjidhjes paqësore.

22 www.ikub.al/LIGJE_CATEGORY/17/12/28/PeR-ORGANIZIMIN-DHE-FUNKSIONIMIN-E-GJIMNAZIT-ME-KOHE-Te-PJESSHME-0050.aspx?cookiesEnabled=false.

23 https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2015/03/Standardet_tekstet_shkollore_l.pdf.

Multikulturalizmi është përmendur në mënyrë indirekte dhe vëmendja i është kushtuar luftimit të gjuhës diskriminuese, e cila është pozitive për sa i përket rishikimit të teksteve për të siguruar respektimin e dinjitetit njerëzor. Në të nuk përmenden shprehimisht romët, por flitet për respektimin e të drejtave të njeriut. Plani Kombëtar i Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve parashikon shtimin e materialeve kurrikulare mbi identitetin Rom.

- ✳ Dokumenti: Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë ards Standardet për tekstet shkollorë’.

13. Programi i Shansit të Dytë si kalim në arsimin e zakonshëm

Legjisllacioni mbështetës:

- ✳ Vendimi i parë i Këshillit të Ministrave gjendet në Urdhrin Nr. 34, datë 8 Dhjetor 2004, mbi “zbatimin e Programit të Shansit të Dytë që synon riintegrimin e këtij grupi të synuar në klasa të rregullta”.
- ✳ E dyta përbahet në urdhrin nr.31, datë 2 gusht 2013, mbi “procedurat për të ndjekur arsimin bazë për nxënësit që nuk kanë ndjekur të paktën dy klasa të arsimit bazë”.²⁴
- ✳ Brenda kornizës së Programit të Shansit të Dytë, një projekt i zbatueshëm mbarëkombëtar që synon të edukojë njerëzit që mund të kenë braktisur shkollën, veçanërisht Romët, Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë siguroi një mësues ndihmës për të bërë tutor disa fëmijë të veçantë shtëpitë Sidoqoftë, të dhënat për numrin e fëmijëve që kanë përfutur nga projekti mungojnë.²⁵
- ✳ Urdhri Nr. 209, datë 30 Dhjetor 2016, bazuar në Ligjin për Mbrojtjen nga Diskriminimi tregon qartë se Programi i Shansit të Dytë është rishikuar dhe të dhënat janë mbledhur.
- ✳ Në përputhje me Planin Kombëtar të Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve në Republikën e Shqipërisë 2016-2020 (faqe 77), nga 917 fëmijë që ndoqën Programin e Shansit të Dytë në vitin shkollor 2012/2013 625 ishin Romë.
- ✳ Urdhri Nr. 209, datë 30 Dhjetor 2016, thotë se sipas informacionit të marrë gjatë procedurës administrative nga Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë, një total prej atyre 279 personave (58 prej të cilëve ishin Romë) ishin regjistruar në Programin e Shansit të Dytë, ndërsa për vitin shkollor 2015-2016 një total prej 112 persona janë regjistruar (36 prej të cilëve ishin romë). Gjatë dy viteve të fundit, gjithsej 195 persona ishin integruar në klasën e zakonshme nga Programi i Shansit të Dytë, nga të cilët 48 ishin Romë.²⁶

24 <https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2016/01/PermbledhjeLAPU1-1.pdf>.

25 https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/inclusive_education_in_albania_in_albanian.pdf.

26 <https://kmd.al/wp-content/uploads/2019/07/Vendim-209-30.12.2016.pdf>, page 4.

Tri raste të veçimit, bazuar në Urdhrin Nr. 209, datë 30 Dhjetor 2016,²⁷ janë raportuar në Programin e Shansit të Dytë , i cili ngre pyetjen se sa gjithëpërfshirës është programi në praktikë.

- ✳️ Dokumenti: Ligji Nr 10 221, datë 04 shkurt 2010, për mbrojtjen nga diskriminimi. ²⁸

14. Parandalimi i ndarjes

- ✳️ Neni 19 (faqe 8) i Ligjit Nr. 10 221, datë 04 Shkurt 2010, për mbrojtjen nga diskriminimi.

Ligji parashikon detyrat e drejtorit të një institucioni arsimor. Drejtori i një institucioni arsimor është përgjegjës për marrjen e masave me natyrë pozitive në institucionin përkatës për të luftuar diskriminimin në lidhje me të drejtën për arsimim.

Masat që janë marrë përfshijnë, ndër të tjera, sa vijon:

- të rrisë ndërgjegjësimin në lidhje me këtë ligj brenda institucionit, duke vendosur, ndër të tjera, Ligjin në një vend të dukshëm;
- lufta kundër sjelljes diskriminuese që përbën ose inkurajon diskriminimin brenda institucionit;
- brenda një muaji nga marrja dijeni për një incident që përfshin diskriminimin, për të marrë masat e nevojshme, përfshirë masat disiplinore, për të mbrojtur punonjësit nga diskriminimi dhe viktimizimi;
- brenda 30 ditëve nga paraqitja e saj, të shqyrtojë çdo ankesë në lidhje me diskriminimin në institucion dhe të nxisë masa efektive për të adresuar ankesën;
- në përpjesëtim dhe në përputhje me kompetencën e tij / saj, drejtori do të vendosë masa të përshtatshme disiplinore ndaj çdo personi që provohet se ka kryer një veprim diskriminues.

Vendimi i Komisionerit për Mbrojtjen nga Diskriminimi, i cili bazohet në letrën Nr. 1268, datë 18 Shtator 2018, të Qendrës Evropiane për të Drejtat e Njeriut 'Romëve' ofron informacion mbi situata të caktuara në lidhje me ndarjen e nxënësve Romë në qytet të Shkodrës. Më konkretisht, i referohet shkollës nëntëvjeçare 'Liria'²⁹. Në përgjigje të shkronjës C të pikës I të nenit 32 të ligjit nr. 10 221, datë 04 shkurt 2010, mbi mbrojtjen nga diskriminimi, Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi menjëherë nisi procedurat administrative për të shqyrtuar këtë çështje sipas detyrës zyrtare. Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi deklaroi se sipas informacionit

27 <https://kmd.al/wp-content/uploads/2019/07/Vendim-209-30.12.2016.pdf>, page 8.

28 https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_178702.pdf

29 https://kmd.al/wp-content/uploads/2019/06/Vendim-nr.-58-date-08.05.2019-ceshtje-ex-officio-_segregim-i-nxenesve-rome_shkolla-liria-shkoder.pdf.

të dhënë në ankesën e lëshuar nga shoqata 'Embroiderers' dhe nga 'Romëve' pretendohet se për disa vite vetëm fëmijët e minoritetit Rom dhe Egjiptian ishin regjistruar në shkollën fillore Naim Frashëri. Organizata të ndryshme ndërkombëtare dhe kombëtare kanë siguruar ushqim, veshmbathje dhe burime materiale për fëmijët e shkollës dhe në veçanti për fëmijët me probleme të rënda ekonomike dhe sociale. Si rezultat i sigurimit të këtyre kushteve, numri i fëmijëve nga komuniteti Rom dhe Egjiptian u rrit derisa vetëm fëmijët nga këto dy komunitete vijuan këtë shkollë.³⁰

Komisioni Evropian kundër Racizmit dhe Intolerancës (ECRI) rekomandon fuqimisht miratimin e masave efektive ligjore që synojnë luftimin e racizmit dhe diskriminimit racor të pranishëm në Shtetet Anëtare të Këshillit të Evropës.³¹

15. Forcimi i bashkëpunimit ndërmjet shkollave dhe shërbimeve sociale

Bashkëpunimi midis ministrive të arsimit, shëndetësisë, punëve të brendshme, mirëqenies sociale dhe rinisë dhe shoqërisë civile dhe aktorëve të tjerë duhet të jetë më intensiv. Duhet të krijohet një bazë e të dhënave për fëmijët e moshës shkollore parashkollore dhe të detyrueshme (përfshirë romët) për të identifikuar të gjithë fëmijët romë të moshës shkollore të detyrueshme në nivelin lokal.

Legjislacioni mbështetës:

- ✳️ Urdhri i Përbashkët Nr. 292, datë 28 maj 2019, për miratimin e rregullores për zbatimin e Marrëveshjes së Bashkëpunimit për "identifikimin dhe regjistrimin në shkollë të të gjithë fëmijëve të moshës shkollore".³²
- ✳️ Neni 3 (Fëmijët që i përkasin pakicave kombëtare) të Ligjit Nr. 8/2017 për të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijëve³³ shpreh sa vijon:

- Një fëmijë që i përket një pakice etnike, fetare ose gjuhësore ka të drejtë të ushtrojë jetën e tij / saj kulturore, të deklarojë etninë e tij, besimet fetare, ushtron besimin e tij / saj fetar, si dhe përdor gjuhën e tij / saj me anëtarët e tjerë të komunitetit të cilit ai / ajo i përket.
- Një fëmijë që i përket një pakice kombëtare ka të drejtë të shprehet në gjuhën e tij / saj amëtare.

30 <https://kmd.al/wp-content/uploads/2019/07/Vendim-145-22.09.2015.pdf>

31 <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5aa8>

32 www.punetebrendshme.gov.al/wp-content/uploads/2019/07/Udhri-i-3-ministrive-%E2%80%9CP%C3%ABr-identifikimin-dhe-regjistrimin-n%C3%AB-shkoll%C3%AB-t%C3%AB-t%C3%AB-gjith%C3%AB-f%C3%ABmij%C3%ABve-t%C3%AB-mosh%C3%ABs-s%C3%AB-detyrimet-shkollor%E2%80%9D.pdf.

33 www.drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2017/11/04_Ligj_18_2017_23.02.2017_Per_te_drejtat_dhe_mbrojtjen_e_femijes.pdf.

3. Mënyrat e ushtrimit të të drejtave të parashikuara në këtë nen garantohen, ndër të tjera, edhe nga respektimi i të drejtave të fëmijëve.

✿ Neni 12 - Lista e fëmijëve të regjistruar në klasën e parë

Brenda tre ditëve të punës nga fillimi i çdo viti shkollor, drejtorët e shkollave publike dhe private duhet të paraqesin në formatin zyrtar elektronik pranë institucionit arsimor lokal përgjegjës për arsimin parauniversitar një listë të fëmijëve të regjistruar në klasën e parë.

✿ Neni 14 - Bashkëpunimi me institucionin arsimor lokal përgjegjës për arsimin parauniversitar, me kryetarin e bashkisë, shefin e komisariatit dhe prefektin.

Çdo institucion arsimor lokal përgjegjës për arsimin parauniversitar menjëherë i dërgon drejtuesit të njësisë së vetëqeverisjes vendore një listë të fëmijëve që nuk janë regjistruar ende në klasën e parë së bashku me të dhënat për secilin fëmijë në aneks, si në mënyrë elektronike ashtu edhe në format të shkruar. (bashkia / bashkia e bashkisë / kryetari i fshatit) dhe Shefi i Komisarariatit të Policisë si dhe Prefekti.

✿ Neni 20 - Bashkëpunimi për identifikimin dhe regjistrimin e fëmijëve të moshës shkollore

Deri më 31 tetor të çdo viti shkollat do të bashkëpunojnë me Njësitë e Mbrojtjes së Fëmijëve dhe Zyrtarin e Mbrojtjes së Fëmijëve për identifikimin dhe regjistrimin në shkollë të fëmijëve që kanë mbushur moshën e arsimit të detyruar por që nuk vijnë në shkollë ose janë të shfrytëzuar ekonomikisht, përfshirë fëmijët e rrugës.

✿ Neni 21 - Lista e fëmijëve të pidentifikuar

1. Brenda 20 tetorit të çdo viti, çdo institucion arsimor lokal përgjegjës për arsimin parauniversitar do të hartojë një listë të fëmijëve që nuk janë identifikuar nga drejtuesit e njësisë administrative ose oficerët e policisë së rrethit ose që e transferojnë dhe e dërgojnë atë në Shërbimet Arsimore. Qendra
2. Çdo institucion arsimor lokal përgjegjës për arsimin parauniversitar njofton menjëherë shkollat publike përkatëse bazuar në listën e parashikuar në pikën 2 të këtij neni.

Urdhri i Përgjithshëm i Përmendur Nr. 292, datë 28 maj 2019, për “miratimin e rregullores për zbatimin e Marrëveshjes së Bashkëpunimit për të identifikuar dhe regjistruar në shkollë të gjithë fëmijët e moshës shkollore” trajton çështjet, por nuk parashikon situatën e fëmijët romë dhe egjiptianë të cilët nuk janë të regjistruar në sistem dhe për këtë arsye automatikisht kanë statusin

e fëmijëve pa shtetësi, që do të thotë se ata nuk mund të gjurmohen në mënyrë që të përfitojnë nga programet sipas rregulloreve.

Politikat dhe veprimet e integritit të romëve

Plani Kombëtar i Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve përfshin objektivat kryesorë në lidhje me integrimin e komunitetit Romë brenda sistemit arsimor, arsimit cilësor dhe multikulturalizmit. Objektivi 1.1, për shembull, është i përkushtuar për të arritur regjistrimin e të gjithë fëmijëve romë në arsimin parashkollor dhe fillor.

Rritja e numrit të arsimtarëve dhe mësuesve parashkollorë Romë (burra dhe gra) në arsimin e detyruar

Bazuar në Planin Kombëtar të Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve në Republikën e Shqipërisë 2016-2020³⁴, numri i mësuesve dhe arsimtarëve Romë u rrit me 5 përqind në 2017 krahasuar me vlerësimin e parë në 2013 kur numri ishte 93. Qëllimi për dhe pas vitit 2020 është të rrisë numrin me 10 përqind krahasuar me 2017 por meqenëse nuk ka politika / programe mbështetëse që synojnë rritjen e numrit të mësuesve dhe arsimtarëve Romë në Shqipëri, kjo duhet të jetë një temë për diskutim në të ri Planet e ardhshme të veprimit për t'i shërbyer gjithashtu objektivit mbi arsimin nga Deklarata e Partnerëve të Ballkanit Perëndimor³⁵ mbi Integrimin e Romëve në Procesin e Zgjerimit të BE (Deklarata e Poznanit) për të cilën Qeveria Shqiptare angazhohet.

Plani Kombëtar i Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve nën objektivin 1.5 ofron mundësi për “Organizimin e kurseve pas shkollës ku prindërit Romë dhe Egjiptianë me mangësi në arsim mund të ftohen të bashkohen dhe të mësojnë të shkruajnë me fëmijët e tyre”.³⁶ Plani i veprimit parashikon klasa shtesë për të mbështetur përparimin e komuniteteve në nevojë dhe që organizimi i këtyre kurseve jo vetëm që do të ishte me vlerë për prindërit, por edhe për fëmijët. Mbi të gjitha, do të ndihmonte në arritjen e objektivit nr. 1 nën Edukimin dhe Nxitjen e Dialogut Ndërkulturor, por deri më tani seanca të tilla nuk janë organizuar në programet pas shkollës. Ky aktivitet nuk është i detyrueshëm dhe nëse personeli i shkollës nuk është i gatshëm ta përfshijë atë në planin e tij të aktiviteteve, seanca të ngjashme nuk do të ndodhin.

34 Plani Kombëtar i Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve në Republikën e Shqipërisë 2016-2020, Ministria e Mireqenies Sociale dhe Rinise, Dhjetor 2015, f. 69

35 <https://www.rcc.int/romaintegration2020/docs/105/the-poznan-declaration>.

36 National Action Plan for Integration of Roma and Egyptians in the Republic of Albania 2016-2020, Ministria e Mireqenies Sociale dhe Rinise, December 2015, pp. 70-71.

Emërimi i mësuesve ose studentëve të vitit të fundit si mentorë për nxënësit romë në shkollat profesionale

Edhe pse është parashikuar në Planin Kombëtar të Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve, asnjë veprim nuk është ndërmarrë për të deleguar studentë dhe / ose mësues si mentorë për nxënësit Romë në shkollat profesionale.

Organizimi i aktiviteteve jashtë shkollore ndërkulturore për të rritur ndërgjegjësimin në lidhje me identitetin rom.

Megjithëse është parashikuar në Planin Kombëtar të Veprimit, nuk ka asnjë linjë buxhetore në buxhetin e shtetit për këtë objektiv dhe për këtë arsye bazohet vetëm në aktivitete të donatorëve dhe OJQ-ve të cilët punojnë ngushtë me Ministrinë e Arsimit Rinisë dhe Sportit dhe shkollave. Deri në vitin 2013, gjithsej 96 shkolla kishin organizuar aktivitete ndërkulturore duke arritur mbi 4,200 nxënës. Gjatë periudhës 2011–2013, u organizuan 60 kampe verore për 2,677 fëmijë, nga të cilët 722 ishin romë dhe egjiptianë. Të dhënat pas vitit 2013 mungojnë.

Ministria e Arsimit Rinia dhe Sporti, nuk ka caktuar një linjë buxhetore për shkollat me statusin e 'shkolla si një qendër komunitare' në mënyrë që ato të jenë në gjendje të ndërmarrin iniciativa të tilla dhe të ndihmojnë në rritjen e ndërgjegjësimin për identitetin rom dhe egjiptian. Organizimi i aktiviteteve të tilla bazohet tërësisht në buxhet dhe në fokusin e organizatave të shoqërisë civile.

Rritja e ndërgjegjësimin te prindërit romë për nevojën e regjistrimit të fëmijëve të tyre në arsimin e detyruar.

Legjislati mbështetës: Manuali mbi sistemin e parandalimit të hershëm - Trajnimi i institucioneve të arsimit bazë brenda kornizës së "Të gjithë fëmijët në shkollë" - Siguroni vijimin dhe përfundimin e rregullt të arsimit bazë nga çdo projekt i fëmijëve, botuar nga Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë, Instituti i Zhvillimit Arsimor, UNICEF dhe Shoqata Shqiptare e Shërbimeve Sociale.

Në manual thuhet që: "Takimet në komunitet janë të dobishme / të nevojshme kur këshillat e prindërve dhe mësuesve rrisin ndërgjegjësimin për çështje specifike (ngritja e vetëdijes për rëndësinë e arsimit, si të mbështesin të mësuarit e fëmijëve, si të punojnë së bashku me shkollën, siç janë shmangia e angazhimit të fëmijëve në punë të ndryshme, madje edhe ato sezonale, duke mbështetur arsimin e vajzave, etj). Takimet e prindërve mund të përfshijnë prindër të nxënësve të shkollës dhe anëtarëve të komunitetit që nuk kanë fëmijë të regjistruar në shkollë, por që janë të interesuar të ndihmojnë në mbarëvajtjen e punëve të shkollës".³⁷ Manuali u botua së bashku me Planin Kombëtar të Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve në Republikën e Shqipërisë,

37 https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2017/09/MANUALI_Sistemi_i_Parandalimit_te_Hershem.pdf, page 42.

2016-2020 dhe mbulon çështjen 3.4 të ngritjes së ndërgjegjësimin të prindërve Romë dhe Egjiptianë rreth regjistrimit të fëmijëve në arsimin e detyruar. Megjithëse Plani i Veprimit synon posaçërisht prindërit Romë dhe Egjiptianë në lidhje me regjistrimin e fëmijëve në arsimin e detyruar, manuali i botuar në përgjithësi synon prindërit e të gjithë fëmijëve të regjistruar në shkollë.

Mundësitë për të përfshirë politikën e integrimit të Romëve

Krijimi i klasave mbështetëse në klasat më të larta (5 deri 9) për fëmijët me vështirësi në të nxënë, përfshirë romët

Strategjia e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar 2014-2020³⁸ specifikon në mënyrë specifike se, "projekti i Shkollave si Qendra të Komunitetit do të mundësojë sigurimin e arsimit cilësor për çdo nxënës në mjedise që mundësojnë kultivimin e vlerave demokratike, sigurimin e mirëqenien e nxënësve, angazhimin dhe zhvillimin e komunitetit, vendimmarrjen e përbashkët, respektin për diversitetin dhe përdorimin e burimeve të komunitetit në shërbim të shkollës. Në këtë kontekst, përparësi do t'i jepet ndërtimit të një filozofie të re gjithëpërfshirëse në institucionet arsimore, duke siguruar përfshirjen e të gjitha grupeve të cënueshme në arsim (me aftësi të kufizuara, romë dhe pakica të tjera, etj.) Në të gjitha nivelet e arsimit, veçanërisht në klasat parashkollore dhe përgatitore"

'Udhëzuesi Orientues për Shkollat si Vetëvlerësim i Qendrave të Komunitetit' I botuar nga Instituti i Zhvillimit të Arsimit, Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë dhe World Vision në Tiranë në 2016 thotë se, "qeveria e nxënësve të secilës shkollë mund të kontribuojë duke propozuar metoda konkrete për të ndihmuar përparimin e nxënësve me vështirësi në të nxënë, për të ndihmuar integrimin e nxënësve për herë të parë të nivelit të tyre të arsimit".

Sfida: Strategjia e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar 2014-2020 dhe Udhëzuesi Orientues³⁹ për Shkollat si Qendra të Komunitetit Vetëvlerësimi parashikon krijimin e klasave jashtëshkollore në ato shkolla që janë pjesë e projektit 'Shkollat si Qendër Komunitare' (shkollat me më shumë se 250 nxënës) në mënyrë që të sigurohen kushtet për realizimin e arsimit cilësor për të gjithë nxënësit, pavarësisht nga rrethanat e tyre personale.

Kjo përjashton shumicën e shkollave rurale ku ky projekt është më i nevojshëm. Nuk ka ndonjë urdhër tjetër zyrtar për të siguruar që shkollat të zbatojnë veprimtari jashtëshkollore. Për më tepër, zbatimi i tyre bazohet kryesisht në qeveritë e nxënësve në shkollat e zgjedhura dhe për këtë e bën këtë një aktivitet opsional.

38 https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/07/Strategji_APU_dokumenti_perfundimtar_24_03_2015-1.pdf, page 45-46.

39 <https://www.wvi.org/sites/default/files/Manuali%20per%20SHQK%20World%20Vision%20web.pdf>, pages 12-13.

Rekomandimet:

1. Kërkohen masa të mëtejshme për të identifikuar të gjithë fëmijët e moshës shkollore që nuk janë regjistruar në sistemin arsimor dhe për të siguruar të drejtën e këtyre fëmijëve për t'u përfshirë në të gjitha nivelet e arsimit dhe trajnimit pa diskriminim.
2. Sigurimi i transportit falas për fëmijët që ndjekin shkollën parashkollore ose shkollën fillore që banojnë në një zonë që është më shumë se dy kilometra larg shkollës ose kopshtit (pika I.b e Vendimit "Për përdorimin e fondeve publike për transportin e arsimit të punës stafi dhe nxënësit studiojnë jashtë vendbanimit".
3. Një kategori tjetër përfituese duhet të shtohet në VKB Nr. 393, datë 23.04.2018, nën pikën I, në mënyrë që fëmijët Romë dhe Egjiptianë të përfitojnë nga heqja dorë nga pagesa. VKM Nr. 59, datë 30.12.2015, "për sistematizimin e taksave dhe tarifave lokale në qytetin e Tiranës" parashikon heqjen e tarifave për shërbimet e çerdheve dhe kopshteve. Në parim, është një masë premtuese që nënkupton lehtësimin e një barre financiare për familjet. Sidoqoftë, kërkohet rregullim i mëtejshëm në nivelin vendor të vendimmarrjes që bashkitë të marrin në konsideratë përfshirjen e Romëve në mënyrë të qartë brenda kësaj kategorie.
4. VKM Nr. 59, datë 30 Dhjetor 2015, "Për sistematizimin e taksave dhe tarifave vendore në qytetin e Tiranës", parashikon tarifa për çerdhet dhe shërbimet parashkollore. Në parim, është një masë premtuese që nënkupton lehtësimin e barrës financiare për familjet. Sidoqoftë, kërkohet rregullim i mëtejshëm në nivelin lokal që bashkitë të marrin në konsideratë përfshirjen e romëve dhe egjiptianëve në kategori.
5. Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë në bashkëpunim me Drejtorinë Rajonale të Arsimit duhet të krijojë një politikë / program mbështetës për të rritur numrin e të diplomuarve Romë dhe Egjiptian si mësues dhe arsimorë në Shqipëri.
6. Krijimi një politikë mbështetëse siç janë kuotat në çerdhe, arsimin parashkollor dhe fillor për të diplomuarit Romë dhe arritjen e qëllimit për të rritur numrin e mësuesve dhe edukatorëve Romë dhe Egjiptianë në Shqipëri me 10 përqind.
7. Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë dhe Instituti i Zhvillimit Arsimor duhet të shtojnë kurse të detyrueshme jashtëshkollore në të gjitha shkollat e listuara si 'Shkolla si qendër komunitare'. Ndër të tjera, prindërit romë dhe egjiptian me mangësi në arsim mund të marrin pjesë dhe të përfitojnë nga këto masa.
8. Task forca e ASCAP (Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar) duhet të sigurojë grupe të rregullta kontrolli për të monitoruar dhe vlerësuar vërtetësinë dhe funksionalitetin e bordeve të shkollës dhe për të siguruar pjesëmarrjen e prindërve Romë

dhe Egjiptianë, duke pasur parasysh faktin se ata janë të përjashtuar shoqërisht dhe hezitues për të marrë pjesë në borde të tilla për shkak të frikës nga diskriminimi.

9. Romët dhe Egjiptianët të përfshihen përveç VKM Nr. 51, datë 20 Shtator 2013, si kategori që mund të përfitojnë nga rimbursimi i kostos së librave shkollore për klasat e dhjetë deri në dymbëdhjetë.
10. Standardi i shërbimeve të transportit duhet të rritet dhe infrastruktura duhet të jetë më e zhvilluar. Komunitat duke u bazuar në SAPU duhet të krijojnë një bazë të të dhënave për të monitoruar dhe vlerësuar shërbimet e ofruara nga OJQ-të. Ndryshimi gjithashtu duhet të bëhet në VKM (Vendim i Këshillit të Ministrave) Nr. 682, datë 29.7.2015, "Për përdorimin e fondeve publike për transportin e punonjësve të arsimit dhe nxënësve që mësojnë larg vendbanimit të tyre". Fondet duhet të ndahen nga buxheti i Ministrisë së Arsimit, Rinisë dhe Sporteve për të mbështetur zbatimin e pikës I.11 të Planit Kombëtar të Veprimit për Integrimin e Romëve.
11. Rishikoni kurrikulat dhe librat shkollore të arsimit të detyruar dhe të mesëm për të siguruar që ato pasqyrojnë tolerancën dhe bashkëpunimin ndërkulturor dhe përfshijnë materiale mbi identitetin rom dhe egjiptian.
12. Kryerja e punëtorive për Trashëgiminë Kulturore Jomateriale për të ndihmuar pjesëmarrësit e synuar (profesionistë) të bëhen më të pajisur për t'u angazhuar në hartimin dhe kryerjen e inventarit me bazë komunitare në komunitetet e tyre përkatëse.
13. Nxitni një plan vijues për veprimet postare të pjesëmarrësve të seminareve që realisht marrin në komunitetet e tyre.
14. Parashikoni politika të qarta brenda Strategjisë Kombëtare për Kulturë 2019-2020 që synojnë ruajtjen e trashëgimisë kulturore, gjuhës dhe kulturës romë dhe egjiptiane.
15. Emëroni profesionistë romë dhe egjiptianë në art, kulturë dhe antropologji për të punuar në mbledhjen dhe ruajtjen e trashëgimisë së tyre kulturore. Ministria e Kulturës duhet të bëjë njoftime zyrtare (nëse jo vendime zyrtare) për të përmbushur këtë kërkesë.
16. Alokimi i fonde që do të mbështesnin rekrutimin e ekspertëve romë në institucionet qendrore dhe rajonale të Ministrisë së Kulturës.
17. Krijimi një rrjet të mësuesve dhe / ose studentëve të vitit të fundit për të dalë vullnetarë si mentorë për nxënësit romë dhe egjiptianë në shkollat profesionale. Mësuesit do të merrnin kredi akademike dhe studentët e vitit të fundit mund ta përdorin atë si opsionin e tyre të përvojës profesionale gjatë studimeve.

18. Ministria e Kulturës në bashkëpunim me Ministrinë e Arsimit, Sportit dhe Rinisë dhe Agjencinë e Sigurimit të Cilësisë të Arsimit të Lartë (ASCAL) duhet të ndërmarrin veprime për të përbushur pikën 2.1 “Pasurimi i kurrikulës standarde” të trajnimit për mësuesit në të gjitha nivelet e arsimit me materiale mbi menaxhimi i klasave multikulturore, bashkëpunimi me prindër nga prejardhje të ndryshme kulturore dhe socio-ekonomike, promovimi i tolerancës, bashkëpunimi ndërkulturore dhe barazia”.
19. Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë duhet të sigurojë fonde për shkollat që kanë statusin e ‘shkollave si një qendër komunitare’ dhe duhet të ndërmarrë iniciativa të tilla të përqendruara në Ditën Ndërkombëtare të Romëve dhe rritjen e ndërgjegjësimit për identitetin Rom.
20. Rritja e standardit të infrastrukturës së transportit dhe siguron hyrjen në zonat rurale ku jetojnë nxënës romë dhe egjiptianë dhe parandaloni që çështja e udhëtimit të vështira të jetë një faktor për braktisjen e shkollës.
21. Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë duhet të zbatojë një rishikim të Programit të Shansit të Dytë që synon rritjen e efikasitetit të tij si një sistem kalimtar në arsimin e zakonshëm.
22. Bazuar në Ligjin Nr. 10 221, datë 04 Shkurt 2010, mbi mbrojtjen nga diskriminimi, institucionet përgjegjëse, përkatësisht Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë dhe Drejtoria Rajonale Arsimore, duhet të ndërmarrin veprimet e nevojshme për të identifikuar shkollat që janë në nën prag të ndarjes dhe për të ndërhyrë për të parandaluar ndarjen e këtyre shkollave duke pasur një përqindje të lartë (pothuajse 100% në rastet e sipërpërmendura) të nxënësve të pakicës romë dhe egjiptiane.
23. Draftimi i amendamenteve në Urdhrin ekzistues Nr. 292, datë 28 maj 2019 që parashikojnë dhe rregullojnë procesin për identifikimin dhe regjistrimin e të gjithë fëmijëve romë të moshës shkollare të detyrueshme në shkollë. Kjo duhet të bëhet përmes grupeve punuese shumë-sektoriale në nivelin lokal (duke përfshirë shkollat, institucionet e kujdesit shëndetësor, policinë dhe administratorët socialë), duke marrë parasysh fëmijët pa regjistrim civil dhe në rrezik pa shtetësi.
24. Strategjia e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar 2014-2020 dhe Udhëzuesi Orientues për Shkollat të marrë në konsideratë shkollat në zonat rurale dhe shkollat me më pak se 250 nxënës për krijimin e klasave jashtëshkollore si pjesë e projektit Shkollat si Qendra të Komunitetit.
25. Manuali mbi Sistemin e Parandalimit të Hershëm - Trajnimi i institucioneve të arsimit bazë për të pasur një seksion shtesë të përshtatur për prindërit romë dhe egjiptianë.

PUNËSIMI

Politikat dhe veprimet kryesore

Qëllimi i Ligjit për Nxitjen e Punësimit⁴⁰ është të përcaktojë rregulloret dhe funksionalitetin e shërbimeve publike të punësimit dhe të programeve aktive dhe pasive të punës, si dhe institucionit përgjegjës për to. Për më tepër, ai synon të rrisë aftësinë e punësimit brenda fuqisë punëtore përmes një larmie programesh punësimi, trajnimesh për kualifikime profesionale dhe skemave të vetëpunësimit. Skema përmban disa risi. Një shembull është që një punonjës mund t'i propozojë punëdhënësit zyrës së Shërbimit Kombëtar të Punësimit (Kjo është një praktikë e ndjekur nga projekti i Fuqizimit Ekonomik dhe Social të Romëve dhe Egjiptianëve (ESERE), në kuadër të programit UNDP). Me fjalë të tjera, ata mund të zgjedhin punëdhënësin për skemën e Trajnimit në Punë (OJT).

Rekomandohet të rritet buxheti për programet e punësimit në mënyrë që të arrihet një kuotë e punësimit prej 8 % dhe të arrihet një ekuilibër proporcional me shkallën e përgjithshme të punësimit. Te behet rritja në buxhetin për masat e treguara në nenet 47 dhe 48 të Ligjit për Nxitjen e Punësimit. Këto dy pika parashikojnë një program të nxitjes së punësimit përmes trajnimit gjatë punës. Një veprim i tillë është provuar i përshtatshëm për punëkërkuarit romë, sepse shumë nuk kanë aftësi paraprake të trajnimit profesional.

Ligji i ri mbi Programin e Nxitjes së Punësimit 2019 parashikon tetë skema të programeve të punësimit. Sidoqoftë, sipas Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë, nuk ka buxhet të veçantë për secilin prej programeve.

✿ Dokumenti: Ligji Nr. 15/2019 për Nxitjen e Punësimit.

Integrimi i romëve dhe egjiptianëve në tregun e punës përmes Arsimit dhe aftësimin Profesional dhe politikave aktive të tregut të punës

Varfëria dhe nevoja urgjente për të siguruar nevojat themelore zvogëlojnë motivimin midis Romëve për të ndjekur Trajnime të Arsimit Profesional ose kurse profesionale afatshkurtra dhe i detyron ata në vend që të ndjekin zgjidhje alternative, zakonisht në tregun joformal të punës.

Mungesa e besimit në programet e nxitjes së punësimit dhe përvojat e mëparshme negative i shtojnë romët drejt sektorit informal të punës ku ata qëndrojnë për një kohë të konsiderueshme dhe i nënshtrohen pasigurisë ekonomike dhe sociale. Angazhimi i tyre afatgjatë në sektorin informal i kombinuar me papunësinë afatgjatë do të thotë që familjet Rome janë dy herë më të rrezikuara nga varfëria në krahasim me familjet në popullatën e përgjithshme që jetojnë në afërsi të tyre.

40 <https://home.kpmg/al/en/home/insights/2019/04/new-law-on-promotion-of-employment.html?fbclid=IwAR1LB-AQZgyIF3v6RVFY5p81dbk0qVklPUWcsB8EAoM0uhtmQf477r9h9L-w>.

Disa romë dhe egjiptianë arrijnë të gjejnë punë si tregtarë të vegjël dhe të mbledhin materiale të riciklueshme. Sipas studimit të UNDP për Vlerësimin e Nevojave të Romëve dhe Egjiptianëve, komuniteti Rom ka tendencë të mos punojë në bazë të kontratave të punës dhe për këtë arsye nuk përfiton nga pagesa e kontributeve shëndetësore dhe shoqërore. Kjo rrezikon mbrojtjen e tyre të ardhshme sociale. Aktualisht, nuk ka asnjë program për të mbështetur sipërmarrësit në nevojë dhe romët dhe egjiptianët me aftësi të ulët të vetë-punësuar. Sidoqoftë, Ligji i ri mbi Programet e Nxitjes së Punësimit parashikon mbështetjen për programet e vetëpunësimit. Një risi e tillë vjen si një politikë kryesore.

Romët që jetojnë në zona rurale shpesh nuk kanë dokumentacion për të provuar pronësinë e pronës dhe tokës së tyre. Ndonjëherë për shkak të rrethanave urgjente, njerëzit shesin tokën bujqësore pa ndjekur siç duhet procedurat e kërkuara. Kështu, në letër ata mbeten pronarë të tokave dhe për këtë arsye nuk janë në gjendje të përfitojnë nga skemat e mbrojtjes sociale. Ata gjithashtu duhet të paguajnë taksa për pronën që nuk e kanë më.

Romëve zakonisht u mungon informacioni i duhur në lidhje me avantazhet e regjistrimit si të papunë dhe rrjedhimisht shumë nuk kanë qasje në AFP dhe programe aktive të nxitjes së punësimit. Shumica e qendrave të AFP-së dhe administrata brenda zyrave rajonale të punësimit nuk kanë punonjës romë dhe egjiptianë dhe kjo mund të shkaktojë keqkuptime, si dhe qëndrime diskriminuese.

Mundësitë për të përfshirë politikat e integrimit të romëve

Sipas Strategjisë Kombëtare të Punësimit dhe Shkathtësive,⁴¹ sistemi i arsimit dhe aftësive profesionale nuk është i orientuar drejt kërkesave të tregut të punës. Disa biznese bashkëpunojnë me shkollat në mënyrë që të organizojnë orë shtesë të praktikës për nxënësit, por kjo ka provuar të jetë e pamjaftueshme ose vetëm në formën e iniciativave pilot.

Strategjia synon të inkurajojë sipërmarrjen përmes përmirësimit të arsimit për fillestarët. Sipas strategjisë, arsimit për sipërmarrjen është një përparësi në nivelin evropian. Kështu, duhet të përfshihet në kurrikul në të gjitha nivelet e arsimit dhe aftësimin duhet të parashikohen në këtë fushë.

- › Të inkurajojë dhe ushqejë kulturën e sipërmarrjes duke zhvilluar kurrikula për ndërmarrësi në programin e shkollës fillore të të gjitha niveleve.
- › Zhvillimi i një programi mësimor për sipërmarrjen, fillestarët dhe programet e trajnimit për forcimin e aftësive sipërmarrëse në trajnimin e arsimit profesional përmes kurseve afatshkurtra.
- › Zhvillimi i programeve të trajnimit për të rinjtë dhe gratë që dëshirojnë të krijojnë fillestare.

41 https://financa.gov.al/wp-content/uploads/2018/09/NESS-ENG-8-I-I5_final-version.pdf.

- › Kryerja e vlerësimeve periodike për të vlerësuar nevojën për programe trajnimi.
  - › Krijoni një program trajnimi dhe module mbi sipërmarrjen dhe trajnimin në internet.
  - › Rivalizimi dhe promovimi i profesioneve romë përmes një programi mësimor të përshtatur, manualit, aftësive të menaxhimit dhe subvencioneve.
  - › Zhvillimi i Strategjisë për Zhvillimin e Biznesit dhe Investimet 2014-2020 përmes kuotave për Romët dhe Egjiptianët.
- ✿ Dokumenti: Strategjia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive 2019-2022.

Shërbimi Kombëtar i Punësimit është një institucion qeveritar dhe qendror. Ajo operon përmes Shërbimit Rajonal të Punësimit në nivelin lokal dhe përmes Qendrave të Arsimit Profesional. Objektivat kryesore të Shërbimit Kombëtar të Punësimit është të përmbushë dhe garantojë të drejtat e qytetarëve shqiptarë dhe banorëve të tjerë përmes një mbështetje aktive dhe pasive të kanalizuar përmes një larmie programesh punësimi. Nxitni aftësitë profesionale dhe siguron administrim të aftë të programeve dhe projekteve qeveritare për punësimin. Ndërmjetësoni për punë midis punëkërkuësve dhe siguroesve të punëve dhe siguron këshilla për karrierën për të papunët dhe punëkërkuësit. Bashkëpunoni me autoritetet lokale për organizimin e punëve publike dhe angazhimin e punëkërkuësve. Ofroni ndihmë cilësore për punëdhënësit dhe punonjësit për të rritur aftësitë dhe bashkëpunimin e tyre.

Shërbimi Kombëtar i Punësimit në bashkëpunim me projektin UNDP ESERE dhe Ministrinë e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë zbatuan Projektin e Rrjetit të Ndërmjetësit të Punësimit në katër qytete (Durrës, Tiranë, Shkodër dhe Berat) përmes zyrave rajonale të punësimit nga 2016 deri në 2019. Një masë e tillë kontribuan në punësimin e qindra romëve. Me përfundimin e zbatimit të projektit, rrjeti i ndërmjetësit rom u shpërbë.

- ✿ Vendimi Nr. 42, datë 17 Nëntor 1998, për miratimin e statusit të Shërbimit Kombëtar të Punësimit u ndryshua përmes VKM Nr. 263, datë 25 maj 2000, VKM Nr. 17, datë 10 Janar 2003, VKM Nr. 195, datë 2 Prill 2014,

Disa faktorë, siç është numri i madh i të rinjve dhe veçanërisht gratë e reja që nuk merren me kërkimin e vendeve të punës në tregun e punës, ndikojnë në nivelin e ulët të kërkesës në tregun e punës. Në shkallën arsimore, fëmijët nga komuniteti Rom kanë një shkallë më të lartë të braktisjes dhe rrezikohen nga përjashtimi shoqëror. Romët dhe Egjiptianët në përgjithësi kanë një nivel të ulët arsimimi, jetojnë në kushte të rënda jetese dhe vuajnë nga një nivel i lartë i papunësisë. Zakonisht, ata punojnë të padeklaruar në sipërmarrje informale siç janë riciklimi i materialeve dhe tregtimi. Ata nuk operojnë sipas kontratave të punës dhe kështu nuk kanë sigurim shoqëror ose shëndetësor. Shpesh, aftësitë e tyre nuk përshtaten me ofertën e tregut të punës sepse u mungojnë aftësitë profesionale dhe përshtatja me nevojat e sektorit privat.

Theksimi i strategjisë që romët dhe egjiptianët marrin pjesë më pak dhe kanë më pak përfitues të shërbimeve të punësimit dhe programeve të trajnimit të arsimit profesional krahasuar me popullatën e përgjithshme. Në të njëjtën kohë, shërbimet e punësimit nuk i marrin parasysht mjaft rrethanat, nevojat potenciale dhe specifike të Romëve. Grupet e veçanta si romët dhe egjiptianët dhe personat me aftësi të kufizuara shpesh lihen anash nga politikat që nuk i kuptojnë dhe nuk mund të përballen me rrethanat e tyre specifike. Këto grupe kërkojnë strategji të përshtatura që përputhen me nevojat e tyre të veçanta për sa i përket arsimimit, kualifikimeve profesionale dhe punësimit. Shumica e grave Romë dhe egjiptiane në rrezik janë të angazhuara në punët e brendshme, nuk kanë kursime dhe nuk do të jenë në gjendje të hyjnë në skemën e pensioneve në të ardhmen.

Shërbimi Kombëtar i Punësimit ofron kurse afatshkurtra falas për grupe të ndryshme në nevojë, përfshirë Romët dhe Egjiptianët. Shërbimi gjithashtu ofron bursa për nxënësit që ndjekin shkollat e arsimit profesional.

Masat ekzistuese për punësim: Mbështetje në tregun e punës përmes futjes së kuotave

Regjistrimi falas i Romëve në arsimin profesional dhe aftësimin e aftësive profesionale (AAP).

- › Sigurimi i bursave për romët e regjistruar në AAP në një nivel që mund të mbulojë shpenzimet e tyre të jetesës, tarifat dhe librat shkollorë.

Promovimi i sipërmarrjeve sociale dhe vetë-punësimit midis romëve sic vijon:

- › Përgatitja e një ligji që do të lejojë Qeverinë të mbështesë sipërmarrësit Romë përmes granteve të vogla ose sociale dhe përpjekjeve të zgjeruara për të filluar përjashtimin nga taksat për sipërmarrësit e vetëpunësuar Romë dhe Egjiptianë që kalojnë në tregun e punës pas një periudhe të gjatë papunësie.
- › Identifikoni dhe pajisni pikat që mund të përdoren për të shitur mallra dhe të bëni një studim mbi pozicionin fizik të mbledhësve të materialeve të riciklueshme.
- › Jepni koncesione për fusha të tilla si mbledhja e materialeve të riciklueshme. Kontrolloni dhe monitoroni rregulloret aktuale për trajtimin e mbeturinave në përputhje me parametrat adekuat. Sigurohuni që mbeturinat potencialisht të dëmshme të sigurohen në mënyrë që të parandalojnë çdo aktivitet të dëmshëm që mund të ketë një efekt negativ në shëndetin e njeriut dhe mjedisin përreth.
- › Punësimi dhe aftësitë profesionale të fituara përmes programeve pasive dhe aktive të punësimit ndikojnë në integrimin në tregun e punës.

Agjencia Kombëtare e Punësimit ofron një paketë të plotë të skemave të punësimit për Romët dhe Egjiptianët, megjithatë, shkalla e pjesëmarrjes mbetet e ulët.

- › Për të rritur sigurinë dhe sigurinë publike në rrugë, duhet fillohet me subvencione për të përmirësuar ose zëvendësuar automjetet që përdorin romët.
- › Nxitja e një fushate për të inkurajuar autoritetet lokale për të ulur taksat lokale me deri në 30 përqind për bizneset në pronësi të romëve dhe egjiptianëve.
- › Agjencia për Bujqësi dhe Zhvillim Rural duhet të sigurojë informacion mbi grantet e vogla dhe asistencën teknike që është në dispozicion të fermerëve Romë dhe egjiptianë.
- › Siguroni grante për romët për të zhvilluar bujqësi dhe shërbime mbështetëse për romët dhe egjiptianë e kualifikuar për të kaluar nga puna e padeklaruar në tregun zyrtar.
- › Zhvillimi i një projekti pilot, fillimisht në katër fusha, për zhvillimin e karrierës që synon përmirësimin dhe nxitjen e aftësive të nevojshme për Romët dhe egjiptianë për të hyrë në tregun e punës përmes programeve të nxitjes së punësimit gjithashtu hulumtoi përshtatshmërinë e Romëve dhe Egjiptianëve në vendin e punës.

Rritja e kapaciteteve dhe përmirësimi i performancës së Shërbimit Kombëtar të Punësimit dhe sistemit të arsimit profesional për të integruar romët dhe egjiptianët në tregun e punës:

- › Sigurimi i trajnimit për punonjësit e Shërbimit Kombëtar të Punësimit mbi sfidat dhe praktikat më të mira në lidhje me integrimin e punëkërkuësve romë dhe romëve të vetëpunësuar në tregun e punës.
- › Shpërndani materiale informuese për mbrojtjen nga diskriminimi bazuar në baza etnike në vendin e punës. Punësoni romë dhe egjiptianë të kualifikuar si specialistë ose instruktorë në këshillimin e karrierës.
- › Përcaktoni kuotat për punësimin e romëve dhe egjiptianëve në sektorin e shërbimit publik.

Rekomandimet:

1. Vendosja e një kuote që lejon romët dhe egjiptianët e vetëpunësuar të përfitojnë nga grante të vogla, mbështetje administrative, këshilla për karrierë dhe përjashtim nga taksat lokale për një periudhë prej tre deri në gjashtë muaj.
2. Organizimi i fushatave sensibilizuese që synojnë fermerët romë dhe egjiptianë në zonat rurale për t'i informuar ata rreth granteve të dhëna nga ministria e ngarkuar për zhvillimin rural dhe bujqësor.
3. Organizimi i trajnimeve të përshtatura për zhvillimin e biznesit dhe aftësitë për romët dhe egjiptianë e vetëpunësuar.
4. Secili nga programet e nxitjes së punësimit duhet të paraqitet veçmas në programin buxhetor afatmesëm. Aktualisht, të gjitha programet perceptohen si një program i vetëm dhe kjo e bën të vështirë për të bërë llogaritjet e duhura për nevojat dhe kërkesat për secilin program të veçantë.
5. Megjithëse Ligji i ri ka parashikuar sigurimin e një programi të vetë-punësimit, ai kërkon një qasje të mirë-hartuar për ta bërë atë praktik dhe të arritshëm për grupe të veçanta. Kështu, është e nevojshme të hartohet dhe sigurohet një buxhet për një program të vetë-punësimit bazuar në kërkesat ekonomike dhe profesionet që mund të mbajnë romët dhe egjiptianët. Aplikimi për vetëpunësim do të stimulojë fillestarët dhe do të adresojë çështjen e punës së padeklaruar mes Romëve dhe Egjiptianëve.
6. Duke marrë parasysh gjetjet e Strategjisë Kombëtare për Integrimin e Komuniteteve Romë dhe Egjiptiane në Republikën e Shqipërisë, dhe Strategjisë Kombëtare për Punësimin dhe Aftësitë 2014-2020, është thelbësore të krijohet një rrjet i ndërmjetësuesve të punësimit për të monitoruar Romët dhe egjiptianët si dhe punonjës të tjerë nga grupet vulnerable. Domsdoshmëria dhe rëndësia e rolit të ndërmjetësuesve të punësimit në monitorimin e punonjësve romë nënvizohet nga rezultatet e projektit UNDP ESERE që zbatoi një praktikë të ngjashme me sukses nga 2016 deri në 2019. Shërbimi Kombëtar i Punësimit ka të drejtën të vendosë për një masë të tillë.
7. Rritja e mundësive të tregut të punës përmes futjes së Standardeve Ndërkombëtare të Punës për kategoritë e forcës së punës me aftësi të ulëta.
8. Zgjerimi i shumëllojshmërisë së shërbimeve dhe politikave aktive të punësimit që synojnë arritjen e zonave gjeografike të largëta.

9. Nxitja dhe permiresimi i përfshirjes sociale dhe kohezionit territorial duke zgjeruar shërbimet dhe aftësitë e punësimit në zonat rurale dhe të nxisë sipërmarrjen sociale dhe fuqizimin ekonomik të grave.
10. Përmirësimi i procesit të monitorimit për vlerësimin e masave të ndërmarra në lidhje me çështjet gjinore.
11. Forcimi i bashkëpunimit me sektorin privat për të mbështetur ofertat e punës nga sektori privat.
12. Rritja e numrit të të punësuarve dhe synimi i vazhdueshëm për rritjen e kompetencave të qendrave të AFP-së.
13. Nxitja e politikave aktive të punësimit për të minimizuar skemat pasive të mbrojtjes sociale.
14. Shërbimi Kombëtar i Punësimit, i cili në zhvillim e sipër për t'u shndërruar në një Agjensi Punësimi, duhet të parashikojë krijimin e një rrjeti të ndërmjetësuesve romë të punësimit. Një masë e tillë do të kontribuojë në një rritje të punësimit të Romëve dhe Egjiptianëve, të ndihmojë në monitorimin e performancës dhe përshtatshmërisë së tyre në tregun e punës dhe të sigurojë qëndrueshmëri dhe mbështetje ndër-sektorale.
15. Shërbimi Kombëtar i Punësimit duhet të zhvillojë takime periodike të konsultimit dhe të tërheq vëmendjen për rekomandimet e propozuara nga komunitetet Romë dhe Egjiptianë dhe organizatat e shoqërisë civile në lidhje me buxhetimin e projektit afatmesëm.

STREHIMI

Politikat dhe veprimet kryesore

Strategjia e Strehimit Social 2016 - 2025⁴² garanton strehim dhe kohezion social ku përfitues do të jenë të gjithë qytetarët në nevojë, personat me aftësi të kufizuar, nga familjet njëprindërore, jetimët, viktimat e dhunës në familje dhe familjet rome dhe egjiptiane.

Strategjia ka këto objektiva:

- › Zhvillon në mënyrë periodike kapacitetet e njësive administrative për të kapur kërkesën dhe ofertën në lidhje me nevojat e strehimit social.
- › Përmirësimi i kornizës ligjore dhe institucionale për të rritur qasjen për të mbuluar të paktën 50 përqind të popullsisë në nevojë.
- › Përmirësimi i procesit të shpërndarjes së programeve të strehimit përmes veprimeve të përbashkëta të koordinuara në 61 njësi administrative.
- › Sigurimi i partneritetit publik-privat për përmirësimin e alternativave të strehimit social dhe rritja e numrit të përfituesve deri në 20 përqind.
- › Zgjeron alternativat e strehimit për familjet me të ardhura të ulëta dhe të mesme, veçanërisht për grupet në nevojë, deri në 30 përqind.

Strategjia u jep përparësi dhe vëmendje të qartë 15 grupeve midis të cilave janë familjet Rome dhe Egjiptiane. Për më tepër, një nga programet e strehimit brenda Ligjit për Strehimin Social 2019 parashikon përmirësimin e kushteve të jetesës së pakicave rome dhe egjiptiane përmes Programit të Restaurimit të Strehimit. Përafërsisht 150 familje përfituan nga “Programi i Restaurimit të Strehimit” nga 2016 në 2019 dhe 500 familje të tjera do të përfitojnë deri në vitin 2025. Strategjia Sociale e Strehimit 2016 - 2025 synon në mënyrë të qartë nën objektivin 1.4 të përcaktojë me përparësi investimet dhe sigurimin e ndihmës që do të lehtësojë qasjen në strehim për komunitetin rom dhe egjiptian. Shumica e programeve, të tilla si subvencioni i qirasë, Programi i Strehimit i Restaurimit dhe strehimoret e përkohshme, kanë për qëllim të arrijnë familjet me të ardhura të ulëta.

Për më tepër, Strategjia për Strehimin Social, nën objektivin 5.2, synon të adresojë kushtet e strehimit të familjeve rome dhe egjiptiane. Si hapi tjetër, ky dokument strategjik kërkon të arrijë një ulje të numrit të familjeve që jetojnë në kushte të dokument të strehimit.

Institucionet e pavarura, të tilla si: Ombudsmeni dhe organizatat ndërkombëtare, kanë kryer një rishikim të kornizës legjislative. Ata sugjerojnë një seri hapash për të përmirësuar situatën aktuale në lidhje me strehimin. Një sugjerim i tillë lidhet me përfshirjen proaktive të romëve dhe egjiptianëve në procesin e vendimmarrjes mbi politikën e strehimit.

42 <https://www.al.undp.org/content/albania/en/home/library/poverty/social-housing-strategy-2016---2025.html>.

Një nga pengesat në zbatimin e tij është pabarazia midis planit të parashikuar dhe mungesës së kapacitetit institucional të njësive administrative në nivelin lokal. Komunitat duhet të raportojnë për nevojat tek Ministria e Financave dhe Ekonomisë. Sidoqoftë, raportet ndryshojnë me ndryshimin e stafit në komuna.

Strategjia për Strehimin Social 2016-2020 kërkon rishikim periodik për sa i përket planifikimit buxhetor afatmesëm. Ai gjithashtu kërkon një plan veprimi të buxhetuar, më shumë detaje në lidhje me të dhënat, dëshmi të mëtejshme të nevojave dhe mjetet e kërkuara për të adresuar këto nevoja.

Ligji i ri për Strehimin Social, i cili u ndryshua në vitin 2019, i cili merr në konsideratë familjet e privuara nga shoqëria, të cilët për arsye të ndryshme hasin pengesa kur përpiqen të hyjnë në programet e strehimit. Objektivi kryesor i Ligjit për Strehimin Social ishte të parashikonte rregulla, procedura administrative dhe planifikimin, administrimin, mbulimin dhe shpërndarjen e programeve të strehimit social që synojnë ofrimin e mundësive të barabarta dhe të përballeshme duke marrë parasysh kapacitetet e familjeve në nevojë dhe për të ndihmuar autoritetet përgjegjëse.

Ligji për Strehimin Social u ndryshua së fundmi. Organizatat e shoqërisë civile morën pjesë në procesin e konsultimit. Programet e strehimit që filluan para ndryshimeve janë aktualisht në zbatim. Duhet të diskutohet se si do të vazhdojë zbatimi i Ligjit me ndryshimet. Ndryshimi përfshin rregullore premtuese që ofrojnë mbrojtje më të mirë për familjet, ndalon dëbimin me forcë, dëbimin e përkohshëm ose të përhershëm të familjeve ose komuniteteve të tëra nga vendbanimi i tyre, shtëpitë zyrtare ose joformale, ose nga strehizat që nuk klasifikohen si njësi shtëpie. Dëbimi është i ndaluar nëse nuk shoqërohet nga një proces i rregullt dhe transparent i konsultimit.

Ligji për Strehimin Social është ndryshuar dhe parashikon akte nënligjore që garantojnë mbrojtje më të mirë të familjeve. Ligji ndalon dëbimin me forcë, që është largimi i përhershëm ose i përkohshëm, kundër vullnetit të individëve, familjeve dhe/ose komuniteteve të tëra nga banesat, ndërtime formale, informale ose strukturat që nuk klasifikohen si banesë. Zhvendosjet janë të ndaluara nëse nuk shoqërohen me një proces të rregullt ligjor, mbështetur në konsultim me subjektet e prekura dhe nëse nuk ofrohet strehim alternativ familjeve në rrezik për zhvendosje. Ligji i mëparshëm për programet e strehimit social nuk sanksiononte masa të tilla. Kështu, në vitin 2013, romët dhe egjiptianët tek Rruga e Kavajës u përballën me zhvendosjen me forcë nga ana e një kompanie private. 37 familje rome dhe egjiptiane u strehuan pas dy muajve proteste në Qendrën Tranzitore të Emergjencave të ngritur për këtë qëllim. Ndërsa në vitin 2016, më shumë se 60 familje rome, egjiptiane dhe banorë të tjerë të popullsisë në shumicë u përballën me situatën e zhvendosjes nga autoritetet publike për të zhvilluar investimin publik tek “Unaza e Madhe”. Qeveria shqiptare ofroi subvencionimin e qirasë që është një prej programeve të

strehimit. Një shembull tjetër është zhvendosja e romëve dhe egjiptianëve në vitin 2016 nga zona e Liqenit të Thatë në Tiranë.

Në këto rrethana, aktivistët romë dhe organizatat e shoqërisë civile lobuan për vite me rradhë për ndryshimin e situatës dhe rekomanduan ndalimin e dëbimeve me forcë si një masë për parandalimin e skenarëve të ngjajshëm që do të vinin në situatë të pasigurt romët dhe jo-romët.

Po ashtu, ligji i ri parashikon se të kthyerit, të tillë si punëtorët emigrantë dhe azilkërkuarit përfitojnë nga programet dhe politikat e strehimit. Kjo është një masë pozitive duke marrë në konsideratë fluksin e emigrantëve dhe azilkërkuarve nga Shqipëria, përfshirë romët dhe egjiptianët gjatë periudhës 2014 - 2017.

Në lidhje me objektivin për të përmirësuar qasjen ndaj grupeve të privuara, përmes një rishikimi të legjislacionit aktual për strehimin, qeveria ka dalë me rregullore të reja që synojnë në mënyrë të qartë grupet e cenushme. Është thelbësore që të kryhet hartëzimi i nevojave dhe alternativave të përshtatshme që çojnë në zgjidhje të përhershme të strehimit.

Së fundmi, një pyetje kryesore është parashikimi i programeve buxhetore për strehimin. Kërkohej një rritje të buxhetit duke filluar në vitin 2020.

Ekzistojnë disa programe të reja të parashikuara në Ligjin për Strehimin Social (2019) që kërkojnë një buxhet dhe financim të planeve aktuale që po zbatohen për të përputhur nevojat e popullatës.

Programi i strehimit ndërton sinergji me Programin e Nxitjes së Punësimit, i cili gjithashtu parashikon edhe Romët dhe Egjiptianët si kategori.

Programi i subvencionuar i qirasë lejon çdo person ose familje të interesuar që përmbush kriteret të aplikojë në njësinë administrative ose në komunë për qira të subvencionuar duke dorëzuar dokumente të caktuara, të tilla si një kontratë banese e noterizuar. Sidoqoftë, marrëveshja e noterizuar mbart një kosto specifike financiare dhe shpesh aplikantët nuk dëshirojnë të sigurojnë një dokument të tillë dhe pengesa të tilla pengojnë shanset e tyre për të hyrë në programin e qirasë së subvencionuar. Masa e re që lejon statusin e 'pronarit social' do të thotë që një investitor apo edhe individë mund të investojnë ose të ndërtojnë shtëpi të destinuar për fondin e strehimit social. Kjo eliminon nevojën për kontrata qiraje të noterizuara.

Programi i subvencionit me qira

Lidhur me subvencionimin e qirasë, komunat duhet të kuptojnë qëllimin e shtëpive me qira. Subvencionimi i qirasë përfaqëson një nga format më të njohura të skemave të strehimit.

Programi për përmirësimin e shtëpive ekzistuese deri në nivelin e ndërtimeve të reja përfaqëson një masë ndikuese. Kjo masë ka ofruar ndihmë dhe përmirësuar kushtet e jetesës për shumë njerëz. Mund të thuhet se një program i tillë është një politikë kryesore. Sidoqoftë, ekzistojnë dy sfida kryesore.

E para është që jo të gjithë njerëzit ose familjet në nevojë kualifikohen për ndërhyrje të tilla. Njerëzit ose familjet që jetojnë në kasolle dhe një detyrë të pasigurt nuk kualifikohen. Nëse, për shembull, ata nuk posedojnë një certifikatë pronësie ose banojnë në zona që nuk klasifikohen për procesin e legalizimit siç parashikohet në Ligj, atëherë ata nuk kanë të drejtë të përfitojnë nga ky program.

E dyta, disa komuna të vogla nuk kanë burime njerëzore dhe kompetenca adekuate, shumë aplikantë dështojnë të paraqesin aplikacione të konkuruara në Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë si institucioni që alokon buxhetin për shumicën e programeve të strehimit social.

Megjithatë, komunat mund të përdorin buxhetin e tyre në mënyrë që të mbajnë programe specifike të strehimit social. Kjo mund të përfshijë iniciativa për zhvillimin e zonave të destinuar për strehim ose investime për zhvillimin e infrastrukturës.

Sfidat:

- › Dy deri në tre familje jetojnë nën të njëjtën çati dhe nuk kanë hapësirë të përshtatshme për person.
- › Alokimi i programit buxhetor afatmesëm nga Ministria e Financave dhe Ekonomisë për programet e ndryshme të strehimit social nuk është planifikuar në përputhje me rrethanat. Kjo ka të bëjë si me alokimin e fondeve ashtu edhe me mungesën e fondeve.
- › Të dhënat për romët dhe egjiptianët nuk janë të ndara ose të detajuara si duhet. Kjo do të thotë që autoritetet lokale dhe qendrore nuk mund të masin nevojat ose përmbushjen e objektivave dhe për këtë arsye u mungojnë statistikat për të alokuar fonde për programe të ndryshme bazuar në kërkesat.
- › Programi për përmirësimin e kushteve të strehimit përmes skemës së restaurimit është aplikuar si një ndërhyrje edhe për shtëpitë nën procesin e legalizimit. Komuna informohet për statusin e shtëpive para ndërhyrjes. Sidoqoftë, sipas përkufizimit të përfshirë në Ligjin për Legalizimin, Urbanizimin dhe Integrimin e Objekteve Joformale, nuk është ofruar asnjë ndërhyrje për shtëpitë në zonat që janë në zhvillim përmes planeve urbanistike.
- › Rindërtimi i shtëpive në kuadër të programit për të përmirësuar kushtet e jetesës parashikon gjithashtu zhvillimin infrastrukturor dhe mjedisor. Institucionet e ngarkuara për ekzekutimin e Ligjit janë gjithashtu përgjegjëse për monitorimin e zbatimit të skemës së restaurimit.

Mundësitë për të përfshirë politikat e integrimit të romëve

Ligji për legalizimin, urbanizimin dhe integrimin e objekteve joformale ka këto objektiva:

1. Të legalizojë ndërtime të parregullta dhe objekte zyrtare që kanë anekse të paregjistruara.
2. Zgjidhja e çështjes së pronësisë për tokën në të cilën banojnë objekte të paligjshme.
3. Përfundimi i urbanizimit të zonave ku ekzistojnë ndërtimet pa leje dhe integrimi i tyre në zhvillimin territorial dhe infrastrukturor të Republikës së Shqipërisë me qëllim përmirësimin e kushteve të jetesës.
4. Përcakton procedurat për legalizimin e ndërtimeve të tilla të parregullta dhe anekset e tyre brenda Ligjit ekzistues dhe krijimin e autoriteteve përgjegjëse për kryerjen e këtij procesi.

Ligji i lartpërmendur ka disa aspekte pozitive:

- › Ai parashikon rregullore dhe procedura të qarta për qytetarët për të filluar procesin e legalizimit për ndërtime të parregullta të ngritura pa lejen e autoritetit lokal.
- › Nëse ndërtimi i plotëson kriteret dhe është i pranueshëm për legalizim, territori nën strukturë dhe tokën përreth bëhet automatikisht pronë e pronarit të shtëpisë. Zotërimi i pronës sigurohet kur pronari i shtëpisë bëhet pronar i tokës. Në rast se një investim publik ndikon në këtë mandat, pronari do të marrë kompensim.

Ekzistojnë gjithashtu disa sfida për t'u marrë parasysh. Sipas përkufizimit të dhënë në Ligj, vetëm ndërtimet origjinale konsiderohen si ndërtesa ose shtëpi. Një kasolle ose strehë nuk kualifikohet si e tillë, që do të thotë se nuk i nënshtrohet mbrojtjes ose garancive. Nëse një zonë ose kamp i përbërë nga strehimore / kasolle nuk mund të legalizohet dhe territori i nënshtrohet një projekti të investimeve publike, njerëzit që banojnë atje duhet të aplikojnë për programet e strehimit social. Një shqetësim tjetër është që strehimoret e përkohshme nuk kualifikohen për programin për përmirësimin e kushteve të jetesës. Për shkak të statusit të mandatit të tyre, këta njerëz nuk kualifikohen për investime pasi nuk kanë një certifikatë pronësie dhe nuk janë pronarë të tokave.

- › Dokumenti: Ligji Nr. 9482, datë 03 Prill 2006, Për Legalizimin, Urbanizimin dhe Integrimin e Ndërtimeve të Parregullta (ndryshuar me Ligjin Nr. 9786, datë 19 Korrik 2007, Ligjin Nr. 9895, datë 09 Qershor 2008, Vendimi i Kushtetueses Gjykata Nr. 3, datë 02 Shkurt 2009, Ligji Nr. 10 099, datë 19 Mars 2009, Ligji Nr. 10 169, datë 22 Tetor 2009, Ligji Nr. 10 219, datë 4 Shkurt 2010, Ligji Nr. 141/2013, datë 02 maj 2013, Ligji Nr. 50/2014 dhe Ligji Nr. 62/2015).

Ligji për Ligjin Nr. 139/2015 për Vetëqeverisjen Lokale

Si një hap premtues drejt transparencës, secila njësi vendore duhet të caktojë një koordinator të transparencës dhe të miratojë "Programin e Transparencës" që synon aksesin për grupet në nevojë dhe në nevojë sipas Ligjit për të Drejtën e Informimit. Qytetarët kanë një larmi mjetesh për të hyrë në informacion dhe për të bërë ankesa nëse preken negativisht nga veprimet ose pasiviteti i autoriteteve lokale.

Vetëm disa komuna azhurnuar informacionin në faqet e tyre të internetit. Disa prej tyre nuk i kanë azhurnuar faqet e tyre të internetit që nga viti 2009. Megjithatë, nuk është e mjaftueshme thjesht për të publikuar informacion në internet, për shkak të pengesave për të hyrë në teknologji, kryesisht në Internet, dhe përdorimi i gjuhës së sofistikuar e bën pothuajse të pamundur për grupe të veçanta për të hyrë në informacion.

Prandaj, duhet të krijohet një qëndrim proaktiv për të siguruar qasjen në informacion dhe transparencën. Bazuar në Ligjin për të Drejtën e Informimit dhe Mbrojtjen e të Dhënave, autoritetet lokale duhet të synojnë të arrijnë njerëzit duke organizuar aktivitete periodike dhe të azhurnuara dhe fushata të ndërgjegjësimit mbi edukimin juridik. Informacioni duhet të jetë i disponueshëm për të gjitha grupet dhe të paraqitet në gjuhën më të drejtpërdrejtë dhe aktivitetet që synojnë fuqizimin e komuniteteve për të kuptuar Ligjin për të Drejtën e Informimit dhe Programin e Transparencës të filluar.

- ✿ Dokumenti: Ligji Nr. 139/2015 për Vetëqeverisjen Lokale.

Strehimi me qira me kosto të ulët brenda Programit të Strehimit Social

Autoritetet lokale mund të blejnë një ndërtesë në sektorin privat për qëllime të strehimit social. Autoritetet lokale gjithashtu mund të rigjallërojnë objektet e dikurshme dhe t'i kthejnë ato në banesa sociale, d.m.th. shtëpi me qira me kosto të ulët. Përveç autoriteteve lokale, Autoriteti Kombëtar i Strehimit, një agjenci qeveritare nën mbikëqyrjen e Ministrisë Shqiptare të Infrastrukturës dhe Energjisë, mund të ndërtojë dhe të ofrojë ndërtesa të banesave sociale me kosto të ulët nën administrimin e saj.

Ligji për Strehimin Social synon familjet që nuk posedojnë strehim. Ato familje që jetojnë në banesa që sigurojnë një standard të ulët jetese përsa i përket metrave katrorë për person dhe infrastrukturës së dobët gjithashtu mund të përfitojnë nga ky program. Aplikantët duhet të kenë të ardhura deri në kufirin e aprovuar nga autoritetet që ofrojnë shtëpi me qira me kosto të ulët. Programi u përshtatet familjeve që kanë aftësi financiare për të mbuluar koston e qirasë, e cila nuk duhet të shtrijë 35 përqind të të ardhurave totale të një familjeje.

Shtëpitë sociale me qira janë ndër programet më të kushtueshme dhe kërkojnë një buxhet të konsiderueshëm mirëmbajtjeje.

- ✿ Dokumenti: Vendimi Nr. 148, datë 13 Shkurt 2008, mbi procedurat për blerjen e shtëpive me kosto të ulët përmes tregut.

Rekomandimet

1. Kur të bëhet planifikimi i programin buxhetor afatmesëm, Qeveria e Shqipërisë duhet të parashikojë fonde në përputhje me nevojat e programeve të strehimit social. Buxheti për vitin 2020 ka ulur fondet e programit të strehimit në një kohë kur shumë prej komunave po luftojnë me borxhe dhe nuk kanë mundësi të financojnë programe strehimi. Përveç kësaj, Ligji i ndryshuar mbi Strehimin Social përfshin një numër skemash të reja të strehimit social që kërkojnë fonde shtesë.
2. Të bëhet sigurimi I më shumë fondeve për programin e përmirësimit të kushteve të strehimit. Ky program i suksesshëm u përdor për të synuar komunitetin rom, megjithatë sipas ndryshimeve të reja në ligj, ky program tani përfshin më shumë kategori.
3. Rritja e fondeve për Revitalizimin e ish-Objekteve në pronësi të Shtetit në Programin e Strehimit Social për të ndihmuar bashkitë për të adresuar çështjen e strehimit dhe për të përmirësuar kushtet e jetesës së banorëve të tyre.
4. Të bëhet rritja e fondeve për Programin e Strehimit të Përkohshëm. Ky program do të vazhdojë të adresojë nevojën për strehim alternative emergjente derisa të jetë në dispozicion një program i përhershëm strehimi.
5. Skema për të siguruar tokën me infrastrukturë kërkon një nivel të lartë të zbatimit nga bashkitë. Hapi fillestar është të kompletohet plani i zhvillimit urban dhe për këtë arsye duhet të ketë një qasje proaktive në nivelin lokal.
6. Çdo bashki në Shqipëri duhet të ketë dhe zbatojë programin e strehëzave të përkohshme.
7. Të bëhet njohja ose legalizimi I objekteve joformale. Sipas Regjistrimit të Strehimit dhe Popullsisë të kryer në 2014, afërsisht 68 përqind e romëve dhe egjiptianëve jetonin nën qëndrim të pasigurt dhe 15 përqind jetonin në shtëpi të improvizuara. Bazuar në të njëjtin regjistrim, 30 përqind e shtëpive nuk ishin të lidhura me sistemin e ujërave të zeza, 23 përqind nuk kishin qasje në furnizimin me ujë dhe 30 përqind të tjerë nuk kishin veti higjieno-sanitare.

8. Të bëhet mbledhja e të dhënave të sakta mbi kushtet e strehimit dhe statusin ligjor në lidhje me pronësinë e shtëpive për komunitetin rom dhe egjiptian. Pasi të jenë në dispozicion të dhëna të besueshme, ndërhyrjet konkrete mund të vazhdojnë.
9. Në rast se objekti nuk përputhet me përkufizimin e Ligjit për Legalizimin, Urbanizimin dhe Integrimin e objekteve joformale, të paktën toka poshtë objektit duhet të njihet.
10. Para legalizimit të tokës në të cilën qendron shtëpia, autoritetet lokale duhet të zbatojnë një studim të plotë dhe të nxjerrin një vendim se si do të zhvillojnë zonat nën zhvillimin e banimit. Kjo do të përfitonte nga banorët e zonave informale.

AKSESI NË DREJTËSI

Politikat dhe veprimet kryesore

Objektivi kryesor i ligjit është të sigurojë ushtrimin e të drejtave të personave që u përkasin pakicave kombëtare, në përputhje me Konventën Kuadër të Këshillit të Europës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare. Po ashtu, ligji ka për qëllim të sigurojë ushtrimin e të drejtave specifike të personave që u përkasin një pakice kombëtare, të cilat janë të nevojshme për mbrojtjen e identitetit dallues të pakicave kombëtare dhe që garantojnë mosdiskriminimin dhe barazinë e plotë para ligjit. Ligji u inicua si një kërkesë e pakicave kombëtare, po ashtu edhe si pasojë e kërkesave të traktateve ndërkombëtare.

Ligji thotë, çdo person që i përket një pakice kombëtare ka të drejtë të zgjedhë të trajtohet si i tillë pa përjetuar ndonjë disavantazh dhe ka të drejtën e vet-identifikimit. Ligji gjithashtu ndalon çdo diskriminim të bazuar në përkatësinë etnike. Gjithashtu ligji ndalon çdo diskriminim ndaj cilido personi për shkak të përkatësisë së tij/së saj në një pakicë kombëtare.

Institucionet publike, qendrore dhe vendore, miratojnë dhe zbatojnë masat e nevojshme:

- › për të garantuar barazi të plotë dhe efektive në jetën ekonomike, shoqërore, politike dhe kulturore ndërmjet personave që i përkasin një pakice kombëtare dhe atyre që i përkasin shumicës;
- › për të mbrojtur personat që u përkasin pakicave kombëtare nga kërcënimet, diskriminimi, armiqësia apo dhuna për shkak të identitetit të tyre të dallueshëm;
- › për të forcuar dialogun ndërkulturor;
- › për të nxitur respektin e ndërsjellë, mirëkuptimin dhe bashkëpunimin ndërmjet të gjithë qytetarëve të Republikës së Shqipërisë.

Ligji garanton:

- › të drejtën e organizimit dhe përfaqësimit.
- › lirinë e ndërgjegjes dhe të fesë.
- › pjesëmarrjen në jetën publike, kulturore, sociale dhe ekonomike, në veçanti, në çështjet lidhur me ruajtjen, mbrojtjen dhe promovimin e kulturës, traditave dhe identitetit të pakicës së cilës ata i përkasin.
- › Personat, që u përkasin pakicave kombëtare dhe organizatat që përfaqësojnë pakicat kombëtare gëzojnë të drejtën e aplikimit dhe mbështetjen financiare nga institucionet e kulturës, me qëllim promovimin, ruajtjen dhe mbrojtjen e traditave, kulturës, identitetit dhe gjuhës së tyre.

- › Personat, që i përkasin një pakicë kombëtare, gëzojnë të drejtën të mësojnë në gjuhën e pakicës. Personat, që u përkasin pakicave kombëtare, gëzojnë të drejtën e informimit në gjuhën e tyre amtare. Radioja dhe televizioni publik qendror transmeton në njërin prej stacioneve të tij programe informative dhe kulturore në gjuhën e pakicave kombëtare.
  - › Personat, që u përkasin pakicave kombëtare, kanë të drejtë të kenë median e tyre të shkruar dhe elektronike.
  - › Në rast se 20% e banorëve në një njësi të vetëqeverisjes vendore i përkasin një pakicë kombëtare, autoritetet vendore mund të nxjerrin një vendim për të përdorur gjuhën e pakicës kombëtare në emërtimet e rrugëve dhe treguesve të tjerë topografikë.
- ✳️ Dokumenti: Ligji nr. 96/2017, “Për mbrojtjen e pakicave kombëtare në Republikën e Shqipërisë”.

Ndihma juridike falas

Në bazë të disa kritereve të zgjedhjes, ndihma juridike falas u dedikohet atyre që nuk kanë mundësi të paguajnë për ndihmën juridike primare dhe sekondare. Ndihma juridike falas synon t’u sigurojë njerëzve, mbi bazën e disa kritereve të përzgjedhjes, ndihmë juridike parësore dhe ndihmë juridike dytësore falas.

Ligji përqendrohet tek kategoritë në nevojë, që janë të regjistruar si të papunë dhe mund të provojnë mungesën e mundësisë së tyre ekonomike për të paguar për koston e shërbimeve juridike. Në shkronjën h të nenit II të ligjit “Për ndihmën juridike të garantuar nga shteti” nuk specifikohen kategoritë që përmbushin kriteret për të përfituar ndihmë juridike falas. Një nen i tillë lë hapësira për interpretim dhe mund të përfshijë edhe grupet vulnerabël rom dhe egjiptian.

Ndihma juridike parësore përfshin dhënien e këshillimit, udhëheqjen dhe informimin për ligjin dhe procedurat administrative. Ndërsa, ndihma juridike dytësore përfshin dhënien e një ndihme më të specializuar në aksesin në gjykatë përmes një avokati të certifikuar në listën e avokatëve dhe shërbime të tjera të kushtueshme, të tilla si një ekspertizë në një fushë të caktuar në të drejtën civile, administrative, familjare, penale dhe të pronësisë.

Ligji përqendrohet në kategoritë e specifikuar në nevojë, të cilat janë të regjistruara dhe të afta për të provuar paaftësinë e tyre për të paguar për shërbimet ligjore. Për shkak të nivelit të ulët të arsimit, Romët dhe grupet e tjera në nevojë shpesh kanë vështirësi për të hyrë në institucione të pavarura siç janë Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi, Ombudsmani dhe autoritetet lokale. Romët dhe Egjiptianet kërkojnë ndihmë të specializuar në raste të tilla si divorci, birësi dhe shërbimet publike.

Një numër i konsiderueshëm i romëve dhe egjiptianëve nuk përfitojnë nga ndihma sociale sepse ata punojnë si të padeklaruar në sektorin informal dhe u mungojnë të ardhurat e rregullta të qëndrueshme. Kjo do të thotë se aftësia e tyre për të aplikuar dhe përfituar nga ndihma juridike dytësore falas është e diskutueshme.

Klinikat ligjore lokale

Ligji parashikon rregullore specifike në lidhje me funksionalitetin e klinikave ligjore lokale, procedurat për ofrimin e ndihmës së parë juridike mbi bazën e barazisë për të gjithë njerëzit, profesionalizmin, cilësinë, efikasitetin dhe duke respektuar konfidencialitetin e të dhënave personale.

Klinikat ligjore lokale operojnë në gjashtë qytete të Shqipërisë dhe ofrojnë shërbime dhe informacione mbi sistemin ligjor në Shqipëri, ligjet dhe aktet ligjore, të drejtat dhe detyrimet dhe mjetet për të përmbushur këto të drejta në gjykatë, ndihmë në hartimin e faturave administrative dhe shërbime të tjera këshilluese për njerëzit në nevojë, ndihmë për qytetarët në plotësimin e kërkesave për të hyrë në ndihmë juridike dytësore dhe dokumente të bashkangjitura në aplikacionin standard. Ndryshe nga ndihma juridike dytësore, ndihma juridike primare nuk kërkon ndonjë dokumentacion apo provë mbështetëse për të provuar statusin ekonomik të qytetarëve në mënyrë që të përfitojnë prej tij. Zakonisht është i arritshëm dhe operon në qytete me një numër të konsiderueshëm të romëve dhe egjiptianëve. Sidoqoftë, ka disa disavantazhe që kërkojnë rregullim të mëtejshëm. Për shembull, klinikat ligjore lokale nuk marrin fonde nga buxheti i shtetit. Kryesisht donatorë të tillë, Fondacioni i Shoqërisë së Hapur të Shqipërisë mbështetin klinikat ligjore.

Klinikat ligjore nuk mbulojnë të gjitha njësitë administrative në Shqipëri dhe bashkitë që kanë një numër të konsiderueshëm të Romëve dhe Egjiptianëve, të tilla si Lushnja, Berati dhe Elbasani, të cilat do të përfitonin nga aksesin në klinikat ligjore.

- ✳️ Dokumenti: Urdhri Nr. 225, datë 25 Mars 2019, për “miratimin e pyetësorëve për ndihmën juridike falas të garantuar nga shteti”.

Strategjia Ndërsektoriale për Drejtësinë 2017–2020

Strategjia Ndërsektoriale për Drejtësinë 2017-2020 synon të përmirësojë funksionimin e sistemit gjyqësor duke zbatuar efikasitetin, transparencën e tij dhe duke iu afruar standardeve evropiane. Zbatimi i këtij objekti parashikohet përmes krijimit të një sistemi të drejtë dhe funksional të ndihmës juridike që është në dispozicion të njerëzve në nevojë.

Qëllimi për të përmirësuar marrëdhëniet midis mediave dhe gjykatave do të ndihmojë në sigurimin që publiku të ketë të drejtën për të hyrë në informacione me interes publik. Kjo do të përmirësojë sistemin e drejtësisë dhe institucionet nën juridiksionin dhe kompetencën e tij.

Strategjia parashikon krijimin e një rrjeti zyrtar dhe të qëndrueshëm të praktikuesve të ndihmës para-ligjore brenda gjykatave dhe përfshirjen e një mjeku të specializuar për të monitoruar performancën e praktikuesve të ndihmës para-ligjore bazuar në tregues të matshëm që do të shërbejnë në përgatitjen e raportet e monitorimit për progresin e një politike të tillë.

- ✿ Dokumenti: Strategjia Ndërsektorale për Drejtësinë 2017–2020

Strategjia për të Miturit 2018–2021

Strategjia nënvizon tre drejtime kryesore për mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve. Ndër të tjera, parashikon përmirësimin e aksesit në drejtësi për fëmijët, arsimim ligjor për fëmijët, parandalimin e të miturve që bien në konflikt me ligjin, riintegrimin dhe rehabilitimin e të miturve që hynë në konflikt me ligjin dhe garantimin e hyrjes në sistemin e drejtësisë për të miturit përmes ngritjes vetëdijes në institucionet përkatëse.

- ✿ Dokumenti: Strategjia për të Miturit 2018–2021

Strategjia Kombëtare për Integrim dhe Zhvillim 2015-2020

Parimi thelbësor i Strategjisë Kombëtare të Integritit dhe Zhvillimit 2015-2020 është konsolidimi i qeverisjes së mirë dhe shtetit ligjor. Objektivi kryesor është ofrimi i shërbimeve publike inovative që përqendrohen në nevojat e qytetarëve. Shtylla qendrore është zgjerimi i rrjedhave të komunikimit të informacionit për qytetarët dhe monitorimi i shpërndarjes së shërbimeve për t'i përmirësuar ato. Për më tepër, ai synon të zbatojë dhe përmirësojë aksesin në legjislativon aktual për njerëzit.

Strategjia parashikon zbatimin dhe konsolidimin e qeverisjes së mirë dhe sistemit të drejtësisë. Ajo parashikon një zgjerim të rrjedhave të shpërndarjes së informacionit për të edukuar publikun dhe për të siguruar informacion ligjor, për të ofruar shërbime publike inovative dhe për të siguruar monitorim të rregullt të performancës së shpërndarjes në mënyrë që të përmirësojë më tej shpërndarjen e shërbimit, të formojë mekanizmin e shpërndarjes së informacionit në përputhje me profilin, niveli i arsimimit dhe niveli i të kuptuarit të pakicës romë dhe egjiptiane.

- ✿ Dokumenti: Strategjia Kombëtare për Integrim dhe Zhvillim 2015-2020.

Agjenda Kombëtare për të Drejtat e Fëmijëve 2017–2020

Agjenda Kombëtare për të Drejtat e Fëmijëve 2017-2020 përcakton domosdoshmërinë e sigurimit të arsimimit ligjor për fëmijët gjatë fëmijërisë së tyre të hershme duke përmirësuar programin mësimor në të gjitha nivelet e arsimit. Në mënyrë që të arrihen objektivat e parashikuara, Qeveria parashikon zbatimin e aktiviteteve të ndryshme specifike që janë të matshme për sa i përket treguesve të performancës. Fëmijët nga komunitetet Romë shpesh i nënshtrohen diskriminimit, përjashtimit dhe pabarazisë për shkak të faktorëve socialë, ekonomikë dhe etnikë që kalojnë nga një brez në tjetrin.

- ✿ Dokumenti: Agjenda Kombëtare për të Drejtat e Fëmijëve 2017-2020 miratuar nga Vendimi i Këshillit të Ministrave Nr. 372, datë 26 Prill 2017.

Rezoluta e Asamblesë: Dënimi i dhunës ndaj grave dhe vajzave

Qëllimi i kësaj Rezolute është të angazhojë të gjitha strukturat shtetërore për të ndryshuar mentalitetin aktual dhe për të rritur ndërgjegjësimin e popullatës për pabarazinë dhe stereotipet e dëmshme mbi gjininë. Rezoluta inkurajon Qeverinë e Shqipërisë të caktojë fonde të përshtatshme për organizimin e fushatave të përhapura të ndërgjegjësimit mbi shkaqet e jashtme të dhunës me bazë gjinore ndaj grave dhe vajzave, veçanërisht dhuna me bazë familjare.

Kjo do të informonte publikun në lidhje me mekanizmat e vendosur për të adresuar dhunën me bazë gjinore ndaj grave dhe vajzave në nivelin lokal dhe forcimin e kapaciteteve të mekanizmit për të menaxhuar rastet e dhunës.

- ✿ Dokumenti: Rezoluta e Kuvendit, e datës 4 Dhjetor 2017, mbi “dënimin e dhunës ndaj grave dhe vajzave dhe rritjen e efektivitetit të mekanizmave ligjorë për parandalimin e saj”.

Rekomandimet

1. Ligji për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare duhet t'i referohet qartë Romëve dhe Egjiptianëve si një kategori e veçantë.
2. Ministria e Drejtësisë duhet të zbatojë projekte për të fuqizuar komunitetet Romë dhe Egjiptianëve për të fituar akses në drejtësi dhe ndihmë juridike falas.
3. Fushata të përhapura gjerësisht të drejtuara nga organizata të shoqërisë civile me baze në komunitet duhet të organizohen për të fuqizuar njerëzit që të praktikojnë të drejtat e tyre.
4. Forcimi i mekanizmit të referimit për ndihmë juridike falas në lidhje me çështjet e sjella nga organizatat e shoqërisë civile.
5. Klinikat ligjore duhet të krijohen në komuna të tjera kryesore që kanë komunitete Romë dhe Egjiptianëve. Për më tepër, Qeveria duhet të planifikojë fonde të buxhetit të shtetit për të mbështetur klinikat lokale ligjore.
6. Fillimi i aktiviteteve konkrete me fëmijët bazuar në nivelin e tyre të arsimit dhe gjuhën që ata kuptojnë dhe të ofrohet arsimim për të drejtat e njeriut, liritë themelore dhe të drejtat e fëmijëve.
7. Gratë e pambrojtura nga komunitetet romë dhe egjiptiane që jetojnë në zona dhe vendbanime që zakonisht janë të veçuara dhe nuk kanë asnjë kontakt me shërbimet publike dhe zakonisht janë të arsimuara dobët ose madje edhe analfabete. Në mentalitete të tilla nënshtrimi është më e fortë. Duhet të sigurohet qasja në shëndetin mendor dhe mbrojtjen fizike, institucionet duhet të veprojnë në zona të tilla dhe në vendbanime duhet të prezantohen projekte për parandalimin e dhunës.
8. Qeveria e Shqipërisë duhet të parashikojë politika proaktive që adresojnë situatën e grave dhe vajzave në lidhje me çështjet me bazë gjinore siç është dhuna.
9. Kryerja e një raporti vlerësimi të nevojës për të vlerësuar dinamikën e çështjeve ndaj të cilave ato janë të ekspozuara dhe për të ndër marrë veprime për të ndryshuar mentalitetin e grave dhe burrave romë dhe egjiptian.
10. Organizimi i fushatave të menduara mire në modele të guximshme që kanë lidhje me temën e mësipërme.

Roma Integration Action Team Office

Ruzveltova 61, 11000 Belgrade, Serbia
T: +381 (11) 4046 891 F: +381 (11) 4046 894

rcc.int/romaintegration2020

[RomaIntegration2020](https://www.facebook.com/RomaIntegration2020)

[RomaIntegration](https://twitter.com/RomaIntegration)

RegionalCooperationCouncil

Regional Cooperation Council Secretariat

Trg Bosne i Hercegovine 1/V
71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
T +387 33 561 700 F +387 33 561 701 E rcc@rcc.int

rcc.int

[RegionalCooperationCouncil](https://www.facebook.com/RegionalCooperationCouncil)

[rcc.int](https://twitter.com/rcc.int)

[RCCSec](https://www.youtube.com/RCCSec)

[RegionalCooperationCouncil](https://www.linkedin.com/company/RegionalCooperationCouncil)

Co-funded by
the European Union

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**